

Zbiór Orzeczeń

WYROK SĄDU (trzecia izba)

z dnia 10 lipca 2014 r. *

Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Rynek wosków parafinowych — Rynek gaczu parafinowego — Decyzja stwierdzająca naruszenie art. 81 WE — Ustalanie cen i podział rynków — Odpowiedzialność spółki dominującej za naruszenia reguł konkurencji popełnione przez jej spółkę zależną i przez wspólne przedsiębiorstwo, w którym spółka dominująca ma częściowy udział — Decydujący wpływ wywierany przez spółkę dominującą — Domniemanie w przypadku posiadania całości kapitału — Następstwo prawne — Proporcjonalność — Równość traktowania — Wytyczne w sprawie obliczania kwoty grzywnien z 2006 r. — Nieograniczone prawo orzekania

W sprawie T-543/08

RWE AG, z siedzibą w Essen (Niemcy),

RWE Dea AG, z siedzibą w Hamburgu (Niemcy),

reprezentowane przez adwokatów C. Stadlera, M. Röhriga oraz S. Budde,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez A. Antoniadis oraz R. Sauera, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot, tytułem żądania głównego, wniosek o stwierdzenie nieważności art. 1 i 2 decyzji Komisji C(2008) 5476 wersja ostateczna z dnia 1 października 2008 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.181 – Woski do świec) w części dotyczącej skarżących oraz, tytułem żądania ewentualnego, wniosek o obniżenie kwoty grzywny nałożonej na skarżące,

SĄD (trzecia izba),

w składzie: O. Czúcz (sprawozdawca), prezes, I. Labucka i D. Gratsias, sędziowie,

sekretarz: K. Andová, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 20 marca 2012 r.,

wydaje następujący

* Język postępowania: niemiecki.

Wyrok

Okoliczności powstania sporu i zaskarżona decyzja

1. Postępowanie administracyjne i wydanie zaskarżonej decyzji

- 1 Decyzją C(2008) 5476 wersja ostateczna z dnia 1 października 2008 r. dotyczącą postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.181 – Woski do świec) (zwaną dalej „zaskarżoną decyzją”) Komisja Wspólnot Europejskich stwierdziła, że skarżące, RWE AG i RWE Dea AG (zwane dalej łącznie „RWE”), wraz z innymi przedsiębiorstwami naruszyły art. 81 ust. 1 WE i art. 53 ust. 1 porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG), uczestnicząc w kartelu dotyczącym rynku wosków parafinowych w EOG oraz niemieckiego rynku gaczu parafinowego.
- 2 Adresatami zaskarżonej decyzji są, poza skarżącymi, następujące spółki: ENI SpA, Esso Deutschland GmbH, Esso Société anonyme française, ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA i Exxon Mobil Cors. (zwane dalej łącznie „grupą ExxonMobil”), H&R ChemPharm GmbH, H&R Wax Company Vertrieb GmbH i Hansen & Rosenthal KG (zwane dalej łącznie „H&R”), Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG, MOL Nyrt., Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA, Repsol Petróleo SA i Repsol YPF SA (zwane dalej łącznie „Repsolem”), Sasol Wax GmbH, Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH i Sasol Ltd (zwane dalej łącznie „Sasolem”), Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Ltd, The Shell Petroleum Company Ltd, Shell Petroleum NV i The Shell Transport and Trading Company Ltd (zwane dalej łącznie „Shellem”), jak również Total SA i Total France SA (zwane dalej łącznie „Totalem”) (motyw 1 zaskarżonej decyzji).
- 3 Woski parafinowe są produkowane w rafineriach z ropy naftowej. Wykorzystuje się je do produkcji wyrobów takich jak świece, produkty chemiczne, opony i wyroby samochodowe, a także w sektorach gumy, opakowań, klejów i gum do żucia (motyw 4 zaskarżonej decyzji).
- 4 Gacz parafinowy jest surowcem niezbędnym do wyrobu wosków parafinowych. Powstaje w rafineriach jako produkt uboczny przy produkcji olejów bazowych z ropy naftowej. Sprzedaje się go także klientom końcowym, na przykład producentom płyt wiórowych (motyw 5 zaskarżonej decyzji).
- 5 Komisja rozpoczęła swoje dochodzenie po tym, jak spółka Shell Deutschland Schmierstoff poinformowała ją pismem z dnia 17 marca 2005 r. o istnieniu kartelu, składając do niej wniosek o zwolnienie z grzywny na podstawie komunikatu Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3) (motyw 72 zaskarżonej decyzji).
- 6 W dniach 28 i 29 kwietnia 2005 r. Komisja przeprowadziła, na podstawie art. 20 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), kontrole na miejscu w pomieszczeniach spółek „H&R/Tudapetrol”, ENI, MOL, a także w pomieszczeniach należących do spółek grup Sasol, ExxonMobil, Repsol i Total (motyw 75 zaskarżonej decyzji). Nie przeprowadzono żadnej kontroli w pomieszczeniach należących do skarżących.
- 7 W dniu 25 maja 2007 r. Komisja skierowała do spółek wymienionych w pkt 2 powyżej, w tym skarżących, pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (motyw 85 zaskarżonej decyzji). Pismem z dnia 13 sierpnia 2007 r. skarżące odpowiedziały na to pismo.
- 8 W dniach 10 i 11 grudnia 2007 r. Komisja przeprowadziła przesłuchanie, w którym uczestniczyły skarżące (motyw 91 zaskarżonej decyzji).

- 9 W zaskarżonej decyzji na podstawie dostępnych dowodów Komisja stwierdziła, że adresaci tej decyzji, stanowiący większość producentów wosków parafinowych i gaczu parafinowego w EOG, uczestniczyli w jednolitym, złożonym i ciągłym naruszeniu art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG, obejmującym terytorium EOG. Naruszenie to polegało na porozumieniach i uzgodnionych praktykach dotyczących ustalania cen i wymiany poufnych informacji handlowych na temat wosków parafinowych. W przypadku grupy RWE (a następnie grupy Shell), grupy ExxonMobil, spółki MOL, grup Repsol, Sasol i Total naruszenie wpływające na woski parafinowe dotyczyło także podziału klientów lub rynków. Ponadto naruszenie, jakiego dopuścili się grupy RWE, ExxonMobil, Sasol i Total, dotyczyło także gaczu parafinowego sprzedawanego klientom końcowym na rynku niemieckim (motywy 2, 95, 328; art. 1 zaskarżonej decyzji).
- 10 Noszące znamiona naruszenia praktyki skonkretyzowały się podczas antykonkurencyjnych spotkań zwanych przez ich uczestników „spotkaniami technicznymi”, a czasami spotkaniami „Blauer Salon”, oraz podczas „spotkań w przedmiocie gaczu parafinowego” poświęconych właśnie kwestiom związanym z gaczem parafinowym.
- 11 Grzywny nałożone w niniejszym przypadku zostały obliczone na podstawie wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2) (zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r.”), które obowiązywały w momencie doręczenia wymienionym w pkt 2 powyżej spółkom pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.
- 12 Zaskarżona decyzja stanowi między innymi, co następuje:

„Artykuł 1

Następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 81 ust. 1 [WE], a od dnia 1 stycznia 1994 r. – art. 53 porozumienia EOG, uczestnicząc we wskazanych okresach w ciągłym porozumieniu lub uzgodnionej praktyce w sektorze wosków parafinowych na wspólnym rynku, a od dnia 1 stycznia 1994 r. – w EOG:

[...]

RWE-Dea AG: od dnia 3 września 1992 r. do dnia 30 czerwca 2002 r.;

RWE AG: od dnia 3 września 1992 r. do dnia 30 czerwca 2002 r.;

[...]

W przypadku następujących przedsiębiorstw naruszenie dotyczy także, w odniesieniu do wskazanych okresów, gaczu parafinowego sprzedawanego klientom końcowym na rynku niemieckim:

[...]

RWE-Dea AG: od dnia 30 października 1997 r. do dnia 30 czerwca 2002 r.;

RWE AG: od dnia 30 października 1997 r. do dnia 30 czerwca 2002 r.;

[...]

Artykuł 2

Z tytułu naruszenia, o którym mowa w art. 1, nakłada się następujące grzywny na:

ENI SpA: 29 120 000 EUR;

Esso Société anonyme française: 83 588 400 EUR,

z której do kwoty odpowiadają solidarnie:

ExxonMobil Petroleum and Chemical BVBA i ExxonMobil Corporation w odniesieniu do kwoty 34 670 400 EUR, w tym solidarnie z Esso Deutschland GmbH w odniesieniu do kwoty 27 081 600 EUR;

Tudapetrol Mineralölerzeugnisse Nils Hansen KG: 12 000 000 EUR;

Hansen & Rosenthal KG solidarnie z H&R Wax Company Vertrieb GmbH: 24 000 000 EUR,

z której do kwoty odpowiadają solidarnie:

H&R ChemPharm GmbH w odniesieniu do kwoty 22 000 000 EUR;

MOL Nyrt.: 23 700 000 EUR;

Repsol YPF Lubricantes y Especialidades SA solidarnie z Repsol Petróleo SA i Repsol YPF SA: 19 800 000 EUR;

Sasol Wax GmbH: 318 200 000 EUR,

z której do kwoty odpowiadają solidarnie:

Sasol Wax International AG, Sasol Holding in Germany GmbH i Sasol Limited w odniesieniu do kwoty 250 700 000 EUR;

Shell Deutschland Oil GmbH, Shell Deutschland Schmierstoff GmbH, Deutsche Shell GmbH, Shell International Petroleum Company Limited, The Shell Petroleum Company Limited, Shell Petroleum NV i The Shell Transport and Trading Company Limited: 0 EUR;

RWE-Dea AG solidarnie z RWE AG: 37 440 000 EUR;

Total France SA solidarnie z Total SA: 128 163 000 EUR”.

2. Struktura grupy RWE i wspólnego przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil

- 13 Skarżące zostają pociągnięte do odpowiedzialności z powodu zachowania pracowników spółki Dea Mineraloel AG, obecnie Dea Mineraloel GmbH (zwaną dalej „Dea Mineraloel”).
- 14 Od dnia 3 września 1992 r. do dnia 2 stycznia 2002 r. Dea Mineraloel była spółką zależną należącą w całości do RWE-Dea Aktiengesellschaft für Mineraloel und Chemie, której firmę zmieniono później na RWE Dea. RWE Dea była spółką zależną należącą w 99,4% do RWE AG.
- 15 W dniu 2 stycznia 2002 r. spółka Deutsche Shell przejęła wspólną kontrolę nad Dea Mineraloel wraz z RWE Dea poprzez nabycie 50% udziałów w spółce Dea Mineraloel. Zezwolenie na koncentrację zostało udzielone decyzją Komisji C(2001) 4526 wersja ostateczna z dnia 20 grudnia 2001 r. uznającą koncentrację za zgodną ze wspólnym rynkiem i porozumieniem EOG (sprawa COMP/M.2389 – Shell/Dea) (zwaną dalej „decyzją zezwalającą na koncentrację”). Dea Mineraloel stała się zatem wspólnym przedsiębiorstwem, którego firmę zmieniono na Shell & Dea Oil, posiadanym w 50% przez Deutsche Shell i RWE Dea; połączyła ona działalność obu tych spółek w sektorze ropy naftowej i petrochemii.

- 16 W dniu 1 lipca 2002 r. Shell nabył pozostałe 50% udziałów we wspólnym przedsiębiorstwie Shell & Dea Oil. Firmę Shell & Dea Oil zmieniono na Shell Deutschland Oil w 2003 r. Od dnia 1 kwietnia 2004 r. działalność w zakresie „wosków” przedsiębiorstwa Shell Deutschland Oil została przeniesiona na należącą do niego w całości spółkę zależną Shell Deutschland Schmierstoff.

Przebieg postępowania i żądania stron

- 17 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 15 grudnia 2008 r. skarżące wniosły niniejszą skargę.
- 18 Po zapoznaniu się ze sprawozdaniem sędziego sprawozdawcy Sąd (trzecia izba) zdecydował o otwarciu ustnego etapu postępowania. W ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu postępowania przed Sądem wezwał on strony do udzielenia odpowiedzi na piśmie na pewne pytania i do przedstawienia pewnych dokumentów. Strony zastosowały się do tego żądania w wyznaczonym terminie.
- 19 Na rozprawie w dniu 20 marca 2012 r. wysłuchane zostały wystąpienia stron i ich odpowiedzi na pytania Sądu.
- 20 Z uwagi na powiązania faktyczne ze sprawami T-540/08 Esso i in. przeciwko Komisji, T-541/08 Sasol i in. przeciwko Komisji, T-544/08 Hansen & Rosenthal i H&R Wax Company Vertrieb przeciwko Komisji, T-548/08 Total przeciwko Komisji, T-550/08 Tudapetrol przeciwko Komisji, T-551/08 H&R ChemPharm przeciwko Komisji, T-558/08 ENI przeciwko Komisji, T-562/08 Repsol YPF Lubricantes y especialidades i in. przeciwko Komisji oraz T-566/08 Total Raffinage i Marketing przeciwko Komisji, jak również ze względu na podobieństwo podniesionych kwestii prawnych Sąd zdecydował ogłosić wyrok w niniejszej sprawie dopiero po rozprawach w powyższych sprawach powiązanych, z których to rozpraw ostatnia miała miejsce w dniu 3 lipca 2013 r.
- 21 Skarżące wnoszą do Sądu o:
- stwierdzenie nieważności art. 1 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim stwierdzono w nim naruszenie przez nie art. 81 ust. 1 WE i art. 53 porozumienia EOG;
 - stwierdzenie nieważności art. 2 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim nałożono w nim na nie grzywnę w wysokości 37 440 000 EUR;
 - tytułem żądania ewentualnego – obniżenie wysokości nałożonej na nie grzywny;
 - obciążenie Komisji kosztami postępowania.
- 22 Komisja wnosi do Sądu o:
- oddalenie skargi;
 - obciążenie skarżących kosztami postępowania.

Co do prawa

- 23 Na poparcie swojej skargi skarżące podnoszą trzy zarzuty. Zarzut pierwszy jest oparty na naruszeniu art. 81 ust. 1 WE i art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 z powodu błędnym zdaniem skarżących stwierdzenia istnienia jednostki gospodarczej między nimi z jednej strony a spółką Dea Mineraloel lub przedsiębiorstwem Shell & Dea Oil z drugiej strony. Zarzut drugi, podniesiony posiłkowo, jest oparty na naruszeniu zasady równego traktowania z uwagi na błędne zastosowanie

komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., a w szczególności ze względu na nierozciągnięcie na skarżące korzyści związanych z wnioskiem o współpracę złożonym przez Shella. Zarzut trzeci, podniesiony posiłkowo, jest oparty na naruszeniu art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003 z powodu domniemanego nieprzestrzegania zasad regulujących ustalanie kwoty grzywny.

1. W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na błędnym zdaniem skarżących stwierdzeniu istnienia jednostki gospodarczej między nimi a spółką Dea Mineraloel lub przedsiębiorstwem Shell & Dea Oil

- 24 Skarżące twierdzą, że Komisja, przypisując im odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel w okresie od 3 września 1992 r. do 2 stycznia 2002 r. oraz za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil w okresie od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r. (zwanym dalej „okresem istnienia wspólnego przedsiębiorstwa”), naruszyła art. 81 ust. 1 WE i art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003, ponieważ błędnie zinterpretowała pojęcie przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 WE.

Uwagi wstępne

- 25 W odniesieniu do solidarnej odpowiedzialności spółki dominującej za zachowanie jej spółki zależnej lub należącego do niej wspólnego przedsiębiorstwa należy przypomnieć, że okoliczność, iż spółka zależna lub wspólne przedsiębiorstwo ma odrębną osobowość prawną, nie wystarcza, by wykluczyć możliwość przypisania zachowania tejże spółki zależnej lub tego przedsiębiorstwa spółce dominującej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie -48/69 Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, Rec. s. 619, pkt 132).
- 26 Prawo konkurencji Unii dotyczy bowiem działalności przedsiębiorstw, zaś pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdą jednostkę wykonującą działalność gospodarczą, niezależnie od jej statusu prawnego i sposobu jej finansowania (wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 54; wyrok Sądu z dnia 13 lipca 2011 r. w sprawach połączonych T-141/07, T-142/07, T-145/07 i T-146/07 General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4977, pkt 53).
- 27 Sąd Unii wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (zob. wyrok Trybunału z dnia 12 lipca 1984 r. w sprawie -170/83 Hydrotherm Gerätebau, Rec. s. 2999, pkt 11; ww. w pkt 26 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok Sądu z dnia 29 czerwca 2000 r. w sprawie T-234/95 DSG przeciwko Komisji, Rec. s. II-2603, pkt 124). Sąd Unii podkreślił tym samym, iż do celów stosowania reguł konkurencji formalna rozdzielność dwóch spółek wynikająca z ich odrębnej osobowości prawnej nie jest decydująca, lecz istotne jest to, czy obie spółki zachowują się jednakowo na rynku. Niezbędne może zatem okazać się ustalenie, czy dwie lub kilka spółek o odrębnych osobowościach prawnych tworzą jedno i to samo przedsiębiorstwo lub jednostkę gospodarczą, która przejawia jednolite zachowanie na rynku, bądź należą do takiego przedsiębiorstwa lub takiej jednostki (ww. w pkt 25 wyrok w sprawie Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, pkt 140; wyrok Sądu z dnia 15 września 2005 r. w sprawie T-325/01 DaimlerChrysler przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3319, pkt 85; ww. w pkt 26 wyrok w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, pkt 54).
- 28 Jeżeli tego rodzaju jednostka gospodarcza narusza reguły konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (ww. w pkt 26 wyroki: w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 56; w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, pkt 55).

- 29 Zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej z powodu przynależności obu tych spółek do tego samego przedsiębiorstwa, w przypadku gdy ta spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania na rynku, ponieważ pozostaje pod decydującym wpływem spółki dominującej w tym względzie, zwłaszcza z uwagi na więzy gospodarcze, organizacyjne i prawne, które łączą te dwa podmioty prawa (zob. podobnie ww. w pkt 26 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58; wyrok Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487, pkt 527).
- 30 Zachowanie spółki zależnej na rynku pozostaje pod decydującym wpływem spółki dominującej między innymi w przypadku, gdy spółka zależna stosuje się zasadniczo do instrukcji wydawanych jej przez spółkę dominującą w tym względzie (ww. w pkt 26 wyrok w sprawie Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, pkt 133, 137, 138; wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-294/98 P Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-10065, pkt 27).
- 31 Zachowanie spółki zależnej na rynku pozostaje co do zasady pod decydującym wpływem spółki dominującej także wtedy, gdy posiada ona jedynie uprawnienie do określania lub zatwierdzania określonych strategicznych decyzji handlowych, w niektórych przypadkach poprzez obecność swoich przedstawicieli w organach spółki zależnej, podczas gdy uprawnienie do określania polityki handlowej sensu stricto spółki zależnej zostaje przyznane członkom kierownictwa odpowiedzialnym za zarządzanie operacyjne tą spółką, wybranym przez spółkę dominującą oraz reprezentującym i popierającym jej interesy gospodarcze (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 9 września 2011 r. w sprawie T-25/06 Alliance One International przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5741, pkt 138, 139).
- 32 W przypadku gdy zapewniona jest jednolitość zachowania spółki zależnej i jej spółki dominującej na rynku, między innymi w przypadkach opisanych w pkt 30 i 31 powyżej lub za pomocą innych więzów gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących spółki, owe spółki stanowią część jednej i tej samej jednostki gospodarczej, a zatem tworzą jedno przedsiębiorstwo zgodnie z orzecznictwem wymienionym w pkt 27 powyżej. Okoliczność, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, pozwala Komisji na skierowanie decyzji nakładającej grzywny do spółki dominującej, bez konieczności ustalania jej osobistego zaangażowania w udział w naruszeniu (zob. podobnie ww. w pkt 26 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 59).
- 33 Orzecznictwo ujęte w pkt 25–32 powyżej ma również zastosowanie do przypisania odpowiedzialności jednej lub kilku spółkom dominującym za naruszenie popełnione przez ich wspólne przedsiębiorstwo (ww. w pkt 26 wyrok w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, pkt 52–56).
- 34 Właśnie w świetle powyższych reguł należy zbadać argumenty skarżących i prawidłowość stwierżeń zawartych w zaskarżonej decyzji, jeśli chodzi o przypisanie skarżącym odpowiedzialności za działania spółki Dea Mineraloel, posiadanej w 100% przez skarżące (część pierwsza), i przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil, posiadanego w 50% przez skarżące (część druga).

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej przypisania skarżącym odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel (okres przed dniem 2 stycznia 2002 r.)

W przedmiocie zaskarżonej decyzji

- 35 W zaskarżonej decyzji Komisja uznała, co następuje:

„[...]

- (545) [W]ywieranie decydującego wpływu na politykę handlową spółki zależnej nie wymaga sprawowania kierownictwa nad bieżącymi sprawami spółki zależnej. Zarządzanie spółką zależną można wprawdzie powierzyć samej spółce zależnej, ale nie wyklucza to tego, że spółka dominująca narzuca cele i politykę, które wpływają na efektywność gospodarczą grupy oraz na jej spójność, oraz karze wszelkie zachowania sprzeczne z tymi celami i polityką. De facto, RWE przyznaje, że RWE AG koncentrowała się na ogólnych kwestiach takich jak strategia, planowanie, kontrola i finansowanie na rzecz grupy RWE, oraz otrzymywała sprawozdania techniczne. RWE oświadcza także, że choć ani [zarząd], ani rada nadzorcza [RWE Dea] nie wywierały wpływu na działalność spółki Dea Mineraloel, to interesowały się one działalnością spółki Dea Mineraloel [...], która to działalność wiązała się z kapitałem, rozwojem marż/zysków, ryzykiem etc., i która opierała się na otrzymywanych przez nie sprawozdaniach, które, jako że wydawały się dokładne, sprawiły, że czynny nadzór nad tą działalnością był zbyteczny [...]. Oświadczenia te dowodzą de facto, że [skarżące] miały interes i możliwość wywierania kontroli przynajmniej nad aspektami strategicznymi i finansowymi swoich spółek zależnych i że faktycznie sprawowały one (pewną) kontrolę nad określonymi aspektami strategicznymi, choćby za pośrednictwem systemu sprawozdawczego.
- (546) Argumenty, zgodnie z którymi wosk parafinowy miał dla RWE jedynie bardzo ograniczone znaczenie i że otrzymywane sprawozdania wydawały się dokładne oraz że w związku z tym RWE AG lub [RWE Dea] nie kontrolowały czynnie działalności spółki Dea Mineraloel, nie dowodzą wystarczająco faktycznej autonomii spółki zależnej. Okoliczność, że sama spółka dominująca nie uczestniczyła w różnego rodzaju działalności, nie jest decydująca dla kwestii, czy należy uznać, iż wraz z jednostkami operacyjnymi grupy stanowi ona jedną jednostkę gospodarczą. Podział zadań jest normalnym zjawiskiem w ramach grupy spółek. Jednostka gospodarcza pełni z definicji wszystkie główne funkcje podmiotu gospodarczego w obrębie osób prawnych, z których się on składa [...].
- (553) Komisja dochodzi zatem do wniosku, że RWE AG i [RWE Dea] wywierały decydujący wpływ i faktyczną kontrolę nad spółką [Dea Mineraloel] od dnia 3 września 1992 r. do dnia 1 stycznia 2002 r., [tak że] stanowią one część przedsiębiorstwa, które popełniło naruszenie” [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak inne cytaty z tej decyzji poniżej].

W przedmiocie domniemania istnienia jednostki gospodarczej między spółką zależną i jej jedyną spółką dominującą

- 36 Należy przypomnieć, że w szczególnym przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która dopuściła się naruszenia reguł konkurencji Unii, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej, a po drugie, istnieje wrzuszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej. W tych okolicznościach wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, aby móc domniemywać, że ta ostatnia wywiera decydujący wpływ na politykę handlową owej spółki zależnej. Komisja będzie zatem mogła uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że ta spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia tego domniemania, przedstawi wystarczające dowody mogące wykazać, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (zob. ww. w pkt 26 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60, 61 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 37 Ponadto zgodnie z orzecznictwem domniemanie odpowiedzialności oparte na fakcie posiadania przez spółkę całości kapitału innej spółki ma zastosowanie nie tylko w przypadkach, gdy istnieje bezpośredni związek między spółką dominującą i jej spółką zależną, lecz również w przypadkach, gdy – jak

w niniejszej sprawie – związek ten jest pośredni z uwagi na występowanie innej spółki w roli łącznika (wyrok Trybunału z dnia 20 stycznia 2011 r. w sprawie C-90/09 P General Química i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1, pkt 90).

- 38 Spółka dominująca, która posiada prawie cały kapitał swojej spółki zależnej, znajduje się zasadniczo w sytuacji analogicznej do sytuacji wyłącznego właściciela w zakresie dotyczącym jego możliwości wywierania decydującego wpływu na zachowanie swojej spółki zależnej ze względu na więzy gospodarcze, organizacyjne i prawne łączące go z tą spółką zależną. W związku z tym Komisja jest uprawniona do zastosowania do tej sytuacji tego samego reżimu dowodowego, czyli przyjęcia domniemania, że wspomniana spółka dominująca rzeczywiście skorzystała z możliwości wywierania decydującego wpływu na zachowanie swojej spółki zależnej. Nie jest wprawdzie wykluczone, że w niektórych przypadkach mniejszościowi udziałowcy mogą dysponować wobec spółki zależnej uprawnieniami pozwalającymi na zakwestionowanie wyżej opisanej analogii, jednak poza tym, że takie uprawnienia nie są zazwyczaj związane z całkiem znikomymi udziałami, takimi jak te rozpatrywane w niniejszym przypadku, żaden z dowodów tego rodzaju nie został przedstawiony przez skarżące w niniejszej sprawie (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 7 czerwca 2011 r. w sprawie T-217/06 Arkema France i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2593, pkt 53).
- 39 Jeżeli domniemanie nie zostanie obalone, Komisja może ustalić, że spółka zależna oraz bezpośrednie i pośrednie spółki dominujące stanowią część jednej i tej samej jednostki gospodarczej oraz że w związku z tym tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu orzecznictwa wymienionego w pkt 27 powyżej. Okoliczność, że spółki dominujące i spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, pozwala Komisji na skierowanie decyzji nakładającej grzywny do spółek dominujących, bez konieczności ustalania ich osobistego zaangażowania w udział w naruszeniu (zob. orzecznictwo przytoczone w pkt 32 powyżej).
- 40 Zgodnie z orzecznictwem w celu obalenia domniemania opisanego w pkt 36 powyżej do skarżących należało przedstawienie wszelkich okoliczności dotyczących więzów organizacyjnych, gospodarczych i prawnych istniejących między nimi i spółką Dea Mineraloel, które to okoliczności mogą ich zdaniem dowodzić, że skarżące i owa spółka nie stanowią jednej jednostki gospodarczej. W trakcie oceny Sąd musi bowiem uwzględnić wszystkie przedstawione okoliczności, które mogą różnić się pod względem charakteru i znaczenia w zależności od cech każdego przypadku (wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05 Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5049, pkt 65).
- 41 Domniemanie, o którym mowa, opiera się na ustaleniu, iż z wyjątkiem rzeczywiście nadzwyczajnych okoliczności spółka posiadająca całość kapitału spółki zależnej może ze względu tylko na ten udział w kapitale wywierać decydujący wpływ na zachowanie tej spółki zależnej, a poza tym że badanie, czy faktycznie nie skorzystano z tej możliwości wywierania wpływu, normalnie najlepiej prowadzić jest w sferze jednostek, wobec których działa to domniemanie (wyrok Trybunału z dnia 29 września 2011 r. w sprawie C-521/09 P Elf Aquitaine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8947, pkt 60).
- 42 Ponadto stosowanie takiego domniemania jest uzasadnione faktem, że w przypadku gdy spółka dominująca jest jedynym akcjonariuszem spółki zależnej, dysponuje ona wszelkimi instrumentami możliwymi do zapewnienia dostosowania zachowania handlowego spółki zależnej do jej własnego zachowania. W szczególności to właśnie jedyny akcjonariusz ustala co do zasady zakres autonomii spółki zależnej poprzez sporządzenie jej statutu, wybiera członków jej organów oraz podejmuje lub zatwierdza strategiczne decyzje handlowe spółki zależnej, w niektórych przypadkach poprzez obecność swoich przedstawicieli w jej organach. Podobnie jedność gospodarczą spółki dominującej i jej spółki zależnej zazwyczaj utrwalają jeszcze bardziej obowiązki wynikające z prawa spółek państw członkowskich, takie jak sporządzanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych, spoczywający na spółce zależnej obowiązek okresowego przedstawiania spółce dominującej sprawozdania z prowadzonej działalności, a także zatwierdzanie rocznych sprawozdań finansowych spółki zależnej

przez walne zgromadzenie, w którego skład wchodzi jedynie spółka dominująca, co musi oznaczać, że spółka dominująca nadzoruje, przynajmniej w najważniejszych kwestiach, działalność gospodarczą spółki zależnej.

- 43 A zatem stosowanie domniemania rzeczywistego wywierania przez spółkę dominującą decydującego wpływu na zachowanie handlowe jej spółki zależnej jest uzasadnione, ponieważ odnosi się do sytuacji typowych dla stosunków między spółką zależną a jej jedyną spółką dominującą, gdyż posiadanie przez jedyną spółkę dominującą całości lub niemal całości kapitału spółki zależnej co do zasady pociąga za sobą jednolitość zachowania tych spółek na rynku.
- 44 Niemniej jednak zainteresowane spółki po otrzymaniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów mają wystarczającą możliwość wykazania, że opisane w pkt 42 powyżej mechanizmy – prowadzące zazwyczaj do dostosowania zachowania handlowego spółki zależnej do zachowania jej spółki dominującej – nie zadziałały w zwykły sposób, efektem czego nastąpił rozłam w gospodarczej jedności grupy.

W przedmiocie argumentów skarżących dotyczących obalenia domniemania

- 45 W niniejszym przypadku skarżące nie kwestionują, że z uwagi na posiadanie przez RWE Dea całości kapitału spółki Dea Mineraloel oraz posiadanie przez RWE AG w 99,4% kapitału spółki RWE Dea Komisja mogła domniemywać, że w braku przeciwnego dowodu spółki te rzeczywiście wywierały decydujący wpływ na zachowanie handlowe spółki Dea Mineraloel.
- 46 Niemniej uważają one, że w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów przedstawiły wystarczające dowody w celu obalenia domniemania.

– W przedmiocie autonomii operacyjnej spółki Dea Mineraloel

- 47 Skarżące twierdzą, że Komisja błędnie uznała w zaskarżonej decyzji, iż wywieranie decydującego wpływu przez spółkę dominującą na zachowanie handlowe spółki zależnej nie wymaga „wzięcia we własne ręce” zarządzania bieżącymi sprawami spółki zależnej. Tym samym ich argumenty wysunięte w odpowiedziach na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów są ich zdaniem wystarczające do obalenia domniemania.
- 48 W pierwszej kolejności skarżące uściślają, że RWE AG jako główna spółka grupy koncentruje się na zadaniach kierowniczych grupy, takich jak strategia, planowanie, kontrola i finansowanie. Ich zdaniem RWE AG nie wywierała żadnego wpływu na część operacyjną działalności spółki RWE Dea lub spółki Dea Mineraloel.
- 49 W powyższym względzie Sąd orzekł już, że okoliczność, iż spółka zależna posiada swe własne lokalne kierownictwo i swe własne środki, sama w sobie nie dowodzi jeszcze, że owa spółka określa swoje zachowanie na rynku w sposób niezależny od spółki dominującej. Podział zadań między spółkami zależnymi i ich spółkami dominującymi, a zwłaszcza powierzanie zarządzania działalnością operacyjną lokalnemu kierownictwu spółki zależnej w 100%, jest normalną praktyką dużych przedsiębiorstw składających się z wielu spółek zależnych pozostających ostatecznie w posiadaniu tej samej spółki holdingowej. Wobec tego w przypadku posiadania całości lub prawie całości kapitału spółki zależnej bezpośrednio zaangażowanej w udział w naruszeniu dowody przedstawione w tym względzie nie są w stanie obalić domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu na zachowanie spółki zależnej przez spółkę dominującą i spółkę holdingową (zob. podobnie ww. w pkt 31 wyrok w sprawie Alliance One International przeciwko Komisji, pkt 130, 131).
- 50 Powyższe podejście jest ponadto uzasadnione tym, że w przypadku spółki całkowicie lub niemal całkowicie zależnej od jedynej spółki dominującej z zasady w grę wchodzi tylko jeden interes gospodarczy, a członkowie organów spółki zależnej są wybierani i powoływani przez jednego

akcjonariusza, który może im wydawać instrukcje, przynajmniej w sposób nieformalny, i narzucać im kryteria efektywności gospodarczej. Zatem w takim przypadku pomiędzy członkami kierownictwa spółki zależnej i członkami kierownictwa spółki dominującej muszą panować stosunki oparte na zaufaniu; członkowie ci muszą działać, reprezentując i popierając jedyny wchodzący w tym przypadku w grę interes gospodarczy, a mianowicie interes spółki dominującej (zob. także pkt 31 powyżej). Zatem jednolitość zachowania na rynku spółki dominującej i jej spółki zależnej jest zapewniona pomimo przyznania członkom kierownictwa spółki zależnej wszelkiej autonomii w zakresie zarządzania operacyjnego tą spółką, należącego do określania jej polityki handlowej sensu stricto. W dodatku co do zasady to właśnie jedyny akcjonariusz samodzielnie określa, kierując się swoim własnym interesem, zasady i tryb podejmowania decyzji spółki zależnej oraz decyduje o zakresie jej autonomii operacyjnej, i decyzję tę może z własnej woli zmienić poprzez zmodyfikowanie zasad regulujących funkcjonowanie spółki zależnej lub w ramach restrukturyzacji, a nawet poprzez stworzenie nieformalnych struktur decyzyjnych. Wobec tego co do zasady członkowie kierownictwa spółki zależnej zapewniają w ten sposób zgodność zachowania handlowego spółki zależnej z zachowaniem pozostałych członków grupy w ramach wykonywania swoich autonomicznych uprawnień.

- 51 W drugiej kolejności należy dodać, że dane przytoczone przez skarżące wpisują się w pojęcie zarządzania zdecentralizowanego, które jest typowe dla dużych przedsiębiorstw prowadzących zróżnicowaną działalność, i nie stanowią żadnej nadzwyczajnej okoliczności. Wręcz przeciwnie, skarżące przyznają, że RWE AG poświęcała się takim kwestiom jak strategia, planowanie, kontrola i finansowanie na rzecz grupy i otrzymywała sprawozdania techniczne od spółki Dea Mineraloel, podczas gdy RWE Dea interesowała się działalnością spółki Dea Mineraloel, która to działalność wiązała się z kapitałem, rozwojem marż lub zysków i ryzykiem.
- 52 W trzeciej kolejności zdaniem skarżących Komisja przyjęła niespójne podejście w zaskarżonej decyzji, ponieważ zbadała zarządzanie działalnością operacyjną w kontekście przypisania odpowiedzialności za działania wspólnego przedsiębiorstwa spółek BP i Mobil (motyw 374 zaskarżonej decyzji) tym spółkom dominującym. Tymczasem Komisja odmówiła ich zdaniem uwzględnienia autonomii operacyjnej spółki Dea Mineraloel.
- 53 W powyższym względzie należy podkreślić (zob. także analiza drugiej części omawianego tu zarzutu), że uprawnienia przysługujące każdej ze spółek dominujących w zarządzaniu działalnością operacyjną wspólnego przedsiębiorstwa stanowią istotny element w ocenie możliwości przypisania spółkom dominującym odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez wspólne przedsiębiorstwo, jako że wspólne zarządzanie wspólnym przedsiębiorstwem świadczy o jedności gospodarczej między wspólnym przedsiębiorstwem a spółkami dominującymi sprawującymi taki wspólny zarząd. Jednakże w przypadku spółki Dea Mineraloel nie chodzi o wspólne przedsiębiorstwo, lecz o spółkę zależną posiadaną w 100% przez RWE Dea, do której zastosowanie znajduje inny reżim dowodowy z powodu istnienia jedynego akcjonariusza, jednego interesu gospodarczego i ze względu na to, że wszyscy członkowie kierownictwa są wybierani i powoływani – bezpośrednio lub pośrednio – przez jedną spółkę dominującą (zob. pkt 42, 50 powyżej).
- 54 Wobec powyższego argument oparty na badaniu przypisania odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez wspólne przedsiębiorstwo utworzone przez spółki BP i Mobil jest nieistotny.
- 55 Z powyższego wynika, że należy oddalić argumenty skarżących oparte na autonomii operacyjnej spółki Dea Mineraloel, które nie są w stanie wykazać, że nastąpił rozłam w jedności gospodarczej między tą spółką a skarżącymi.

– W przedmiocie braku wpływu na działalność dotyczącą wosków parafinowych i niewielkiego procentu sprzedaży tych produktów w obrotach spółki Dea Mineraloel

- 56 Skarżące twierdzą, że RWE AG nie wydała spółce Dea Mineraloel żadnej instrukcji w odniesieniu do zarządzania bieżącymi sprawami. Zgodę zarządu i rady nadzorczej RWE AG należało uzyskać tylko na realizację dużych projektów o istotnym znaczeniu dla całej grupy. Jako że działalność w zakresie „wosków parafinowych” nigdy jednak nie miała znaczenia dla grupy jako całości, wspomniane organy RWE AG nigdy nie otrzymały pytań dotyczących zarządzania w tej branży.
- 57 Podobnie skarżące podnoszą, że ani zarząd, ani rada nadzorcza spółki RWE Dea nie wywierały wpływu na działalność w zakresie „wosków parafinowych” spółki Dea Mineraloel ani nie wydawały instrukcji tej spółce w odniesieniu do tej działalności. Ponadto jeśli chodzi o produkcję wosków parafinowych, zarząd spółki RWE Dea wiedział jedynie o tygodniowej prezentacji rachunków obejmującej streszczenie działalności Mineralölwerk Grasbrook. Ta tygodniowa prezentacja rachunków odpowiadała zdaniem skarżących co do istoty miesięcznym wynikom dostarczanym przez dział księgowości. Z tego powodu z punktu widzenia zarządu spółki RWE Dea aktywne śledzenie działalności w zakresie „wosków parafinowych” nie było konieczne.
- 58 Zdaniem skarżących działalność, której dotyczy kartel, stanowi jedynie 0,1–0,2% obrotu spółki Dea Mineraloel, co stanowi „mocną wskazówkę” co do braku decydującego wpływu członków kierownictwa grupy.
- 59 Po pierwsze, zgodnie z orzecznictwem to nie stosunek podlegania do naruszenia istniejący między spółką dominującą a zależną, ani tym bardziej udział tej pierwszej w tym naruszeniu, lecz fakt, że owe spółki stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, upoważnia Komisję do skierowania decyzji nakładającej grzywny na spółkę dominującą grupy spółek. Przypisanie spółce dominującej zachowania o znamionach naruszenia jej spółki zależnej nie wymaga zatem dowodu, że spółka dominująca wpływa na politykę swej spółki zależnej w określonej dziedzinie będącej przedmiotem naruszenia. Z tego wynika, że fakt, iż członkowie kierownictwa spółki dominującej nie wiedzą o naruszeniu i nie dają instrukcji co do produkcji lub sprzedaży produktów objętych działalnością kartelu, jest bez znaczenia z punktu widzenia obalenia domniemania (ww. w pkt 40 wyrok z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58, 83; wyrok Sądu z dnia 13 lipca 2011 r. w sprawie T-38/07 Shell Petroleum i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4383, pkt 69, 70).
- 60 Podobnie z identycznych powodów okoliczność, że branża lub działalność objęte naruszeniem prawa stanowią jedynie niewielki procent całej działalności grupy lub spółki dominującej, nie może dowodzić autonomii jednostki zależnej względem jednostki dominującej, i w związku z tym nie ma wpływu na stosowanie domniemania rzeczywistego wywierania przez spółkę dominującą decydującego wpływu na zachowanie handlowe spółki zależnej na rynku (wyrok Sądu z dnia 30 września 2009 r. w sprawie T-168/05 Arkema przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 79; zob. także podobnie wyrok Sądu z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawach połączonych T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 i T-136/02 Bolloré i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-947, pkt 144).
- 61 Ponadto niewielki udział sprzedaży produktów objętych działalnością kartelu w obrocie grupy nie zmienia faktu, że wyniki osiągnięte w tej branży wchodzą zazwyczaj w zakres skonsolidowanych wyników spółek dominujących. Opłacalność tej działalności ma zatem znaczenie dla spółek dominujących i dla grupy jako całości.
- 62 Należy zresztą przypomnieć, że występowanie formalnych instrukcji wydawanych przez spółkę dominującą jej spółce zależnej nie jest koniecznym wymogiem, aby ustalić istnienie jednostki gospodarczej między tymi spółkami (zob. pkt 31 powyżej). Istnienie jednostki gospodarczej między owymi spółkami jest bowiem zapewnione także wtedy, gdy uprawnienie do określania polityki

handlowej sensu stricto spółki zależnej zostaje przyznane członkom kierownictwa odpowiedzialnym za zarządzanie operacyjne tą spółką, wybranym i utrzymywanym na tych stanowiskach przez spółkę dominującą oraz reprezentującym i popierającym jedyny istniejący interes gospodarczy, to jest interes spółki dominującej, która jest jedynym właścicielem. Wspomniani członkowie kierownictwa spółki zależnej zapewniają w ten sposób zgodność zachowania handlowego spółki zależnej z zachowaniem spółki dominującej w ramach wykonywania swoich autonomicznych uprawnień (zob. pkt 50 powyżej). Interwencja spółki dominującej może zatem mieć miejsce tylko w sytuacjach, gdy wyniki spółki zależnej nie są zgodne z oczekiwaniami spółki dominującej, podczas gdy w ramach normalnej efektywności gospodarczej spółka dominująca może się ograniczyć do nadzorowania działalności spółki zależnej za pośrednictwem sprawozdań sporządzanych przez nią oraz do zatwierdzania ewentualnych decyzji strategicznych.

- 63 Argumenty skarżących oparte na braku wpływu wywieranego przez skarżące w branży wosków parafinowych należy zatem oddalić.
- 64 Wobec powyższego należy potwierdzić stwierdzenie Komisji, że skarżące i Dea Mineraloel stanowiły część przedsiębiorstwa, które popełniło naruszenie w okresie od 3 września 1992 r. do 1 stycznia 2002 r. W konsekwencji Komisja nie popełniła błędu, pociągając je do odpowiedzialności za naruszenie.

W przedmiocie domniemanej odpowiedzialności bez winy skarżących

- 65 Skarżące uważają, że podejście przyjęte przez Komisję w niniejszym przypadku implikuje odpowiedzialność „praktycznie oderwaną od jakiegokolwiek winy”, co ich zdaniem jest niezgodne z zasadą osobistej odpowiedzialności. Konsekwencją oddalenia argumentów skarżących wysuniętych w celu obalenia domniemania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu jest bowiem przekształcenie tegoż domniemania w niewzruszalne domniemanie istnienia jednostki gospodarczej w przypadku spółek zależnych posiadanych w 100% przez spółkę dominującą.
- 66 Należy przypomnieć, że stosowanie domniemania rzeczywistego wywierania przez spółkę dominującą decydującego wpływu na zachowanie handlowe jej spółki zależnej jest uzasadnione, ponieważ odnosi się do sytuacji typowych dla stosunków między spółką zależną a jej jedyną spółką dominującą, oraz że domniemanie to nie jest niewzruszalne (zob. pkt 41–44 powyżej).
- 67 Obalenie domniemania nie jest jednak kwestią ilości i szczegółowości dowodów w przypadkach, gdy owe dowody świadczą o typowej sytuacji organizacyjnej w dużym wielonarodowym przedsiębiorstwie, w którym uprawnienia w zakresie zarządzania operacyjnego są powierzone członkom kierownictwa jego lokalnych jednostek. Aby obalić domniemanie, należy przedstawić nietypowe okoliczności, które świadczą o tym, że mimo posiadania przez spółki dominujące całości kapitału spółek zależnych grupy nastąpił rozłam w gospodarczej jedności grupy, ponieważ mechanizmy zapewniające dostosowanie zachowania handlowego spółek zależnych do zachowania spółek dominujących nie zadziałały w zwykły sposób.
- 68 Ponadto zgodnie z zasadą indywidualizacji kar i sankcji, która znajduje zastosowanie we wszelkich postępowaniach administracyjnych mogących doprowadzić do zastosowania sankcji na podstawie reguł konkurencji Unii, przedsiębiorstwo powinno ponosić odpowiedzialność wyłącznie za czyny, które indywidualnie mu się zarzuca (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 13 grudnia 2001 r. w sprawach połączonych T-45/98 i T-47/98 Krupp Thyssen Stainless i Acciai speciali Terni przeciwko Komisji, Rec. s. II-3757, pkt 63).
- 69 Jednakże powyższą zasadę należy pogodzić z pojęciem przedsiębiorstwa oraz z orzecznictwem, zgodnie z którym fakt, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, upoważnia Komisję do skierowania decyzji nakładającej grzywny do spółki dominującej

w ramach danej grupy spółek. A zatem należy stwierdzić, że skarżące zostały osobiście ukarane za naruszenie, które, jak się domniemywa, popełniły same z powodu ścisłych więzów gospodarczych, organizacyjnych i prawnych, które łączą je ze spółką Dea Mineraloel, wynikających z posiadania całości kapitału tej spółki (zob. podobnie ww. w pkt 30 wyrok w sprawie Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, pkt 34).

- 70 Z powyższych rozważań wynika, że Komisja mogła stwierdzić na podstawie omawianego domniemania, które nie zostało obalone w niniejszym przypadku, iż skarżące stanowiły część „przedsiębiorstwa”, które naruszyło art. 81 WE. Wobec tego zasady osobistej odpowiedzialności oraz indywidualizacji kar i sankcji zostały zachowane.
- 71 Z powyższego wynika, że należy oddalić omawiane zastrzeżenie.
- 72 W świetle powyższych rozważań należy dojść do wniosku, że Komisja nie naruszyła art. 81 WE i art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, przypisując skarżącym odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel.
- 73 W konsekwencji część pierwszą zarzutu pierwszego należy oddalić.

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej przypisania skarżącym odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez Shell & Dea Oil (okres od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r.)

- 74 Skarżące twierdzą, że Komisja błędnie przypisała im odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez Shell & Dea Oil, wspólne przedsiębiorstwo posiadane w równych częściach przez spółkę RWE Dea oraz spółkę Shell, w okresie istnienia wspólnego przedsiębiorstwa trwającym od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r. Twierdzą one, że od momentu utworzenia wspólnego przedsiębiorstwa Shell przejął nad nim kontrolę operacyjną. W konsekwencji Komisja nie może zdaniem skarżących nałożyć na nie grzywny za naruszenie popełnione przez ten podmiot.
- 75 W zaskarżonej decyzji Komisja uznała spółki Shell i RWE za solidarnie odpowiedzialne za antykonkurencyjne działania przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil (motyw 552 zaskarżonej decyzji). Instytucja ta przypisała skarżącym odpowiedzialność za takie działania na podstawie następujących rozważań:

„[...]

(510) W momencie gdy Shell i [RWE Dea] utworzyły wspólne przedsiębiorstwo w styczniu 2002 r., istniejąca spółka, Dea Mineraloel [...], została wykorzystana jako instrument do utworzenia wspólnego przedsiębiorstwa; firma tej spółki została zmieniona w dniu 2 stycznia 2002 r. na Shell & Dea Oil GmbH, i stała się jednocześnie spółką zależną pod wspólną kontrolą spółek Deutsche Shell GmbH (50%) i [RWE Dea] (50%). Koncepcji wspólnego przedsiębiorstwa przyświecał zamiar, że po przejściowym okresie, rozpoczynającym się wraz z utworzeniem wspólnego przedsiębiorstwa i kończącym się najpóźniej w dniu 1 lipca 2004 r., Shell przejmie wyłączną kontrolę nad działalnością powiązaną. Podczas przejściowego okresu członkowie zarządu, którzy byli odpowiedzialni za zarządzanie bieżącymi sprawami wspólnego przedsiębiorstwa, mieli być sprawiedliwie nominowani przez każdego [wspólnika], przy czym prezes zarządu dysponował jednak przeważającym głosem i był nominowany przez Shella. Ponadto każda ze stron dysponowała określonymi prawami weta mającymi na celu ochronę ich decydującego wpływu na wspólne przedsiębiorstwo i w konsekwencji w przejściowym okresie Shell i RWE sprawowały wspólną kontrolę nad wspólnym przedsiębiorstwem [przypis nr 666 do zaskarżonej decyzji odsyłający w tym względzie do decyzji zezwalającej na koncentrację].

[...]

- (549) [Z orzecznictwa, w szczególności z wyroku Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-314/01 Avebe przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3085, wynika] że uprawnienia kierownicze, jakie przysługują jednej spółce względem drugiej, mogą stanowić faktyczny dowód wywierania decydującego wpływu na drugie przedsiębiorstwo. W niniejszym przypadku wspólne uprawnienia kierownicze przysługujące Shellowi i RWE w ramach zarządu wspólnego przedsiębiorstwa zostały wykazane (zob. motyw 510) na podstawie porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa. Członkowie zarządu odpowiedzialni za bieżące operacje wspólnego przedsiębiorstwa musieli także być nominowani przez każdego [wspólnika]. Uchwały zgromadzenia [wspólników] musiały być podejmowane zwykłą większością głosów (jako że każda strona posiadała 50% praw głosu, decyzje mogły zostać zablokowane przez jedną lub drugą stronę). W spornym okresie niektóre decyzje musiały być podejmowane przez komitet wspólnego przedsiębiorstwa składający się z sześciu członków nominowanych po połowie przez każdego [wspólnika], zaś decyzje wymagały jednomyślności. Komitet wspólnego przedsiębiorstwa miał wszelką swobodę i kompetencje w odniesieniu do pewnych decyzji strategicznych, takich jak biznesplan, roczny budżet operacyjny, zmiany strukturalne w obrębie wspólnego przedsiębiorstwa, inwestycje powyżej pewnego progu i nominowanie członków zarządu («prawa weta» wymienione w motywie 510). W konsekwencji w świetle tych praw weta chroniących decydujący wpływ każdej ze stron na wspólne przedsiębiorstwo Komisja dochodzi do wniosku, że w okresie wspólnego przedsiębiorstwa Shell i RWE sprawowały wspólną kontrolę nad wspólnym przedsiębiorstwem [zob. przypis nr 680 do zaskarżonej decyzji, decyzja zezwalająca na koncentrację].
- (550) W tych okolicznościach fakt, że prezes zarządu nominowany przez Shella dysponował przeważającym głosem, nie może być traktowany jako ważny czynnik, ani tym bardziej jako czynnik decydujący, który może podważyć wspólną odpowiedzialność Shella i RWE [...], ponieważ system ten nie wpływa na prawa weta. Zważywszy na strukturę kierowniczą wspólnego przedsiębiorstwa, nie można przyjąć argumentu wysuniętego przez RWE, jakoby polityka handlowa i cenowa wspólnego przedsiębiorstwa podlegała decyzjom i kontroli samego Shella i kierownictwo wspólnego przedsiębiorstwa było włączone do struktury Shella. Podobnie okoliczność, że od momentu utworzenia wspólnego przedsiębiorstwa przewidywano, iż Shell przejmie całkowitą kontrolę nad działalnością po przejściowym okresie, nie zmienia faktu, że w przejściowym okresie wspólne przedsiębiorstwo pozostawało ze względów wymienionych w motywach 510 i 549 pod wspólną kontrolą Shella i RWE.
- (551) W konsekwencji, mając na uwadze wspólne uprawnienia kierownicze (i w szczególności komitet wspólnego przedsiębiorstwa) oraz okoliczność, że Shell i RWE kontrolowały wspólnie 100% kapitału wspólnego przedsiębiorstwa (gdyż każda z nich posiadała 50%), wnioski dotyczące odpowiedzialności każdej ze spółek dominujących w niniejszej sprawie są zgodne z wyrokiem [w sprawie Avebe przeciwko Komisji].
- (553) [...] RWE AG i RWE-Dea AG wywierały decydujący wpływ na [wspólne przedsiębiorstwo] i sprawowały nad nim rzeczywistą kontrolę od dnia 2 stycznia do dnia 30 czerwca 2002 r. (wspólnie z grupą Shell). W konsekwencji RWE AG i RWE-Dea AG powinny zostać uznane za solidarnie odpowiedzialne wspólnie z grupą Shell za zachowanie [...] spółki Shell & Dea Oil między dniem 2 stycznia i dniem 30 czerwca 2002 r. W przypadku obu okresów RWE AG i RWE-Dea AG stanowią część przedsiębiorstwa, które popełniło naruszenie”.

Argumenty stron

- 76 W pierwszej kolejności skarżące twierdzą, że wbrew temu, co Komisja uznała w zaskarżonej decyzji, wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-314/01 Avebe przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3085, nie ustanawia ogólnego domniemania co do wywierania decydującego wpływu na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa posiadanego w równych częściach przez spółki dominujące.
- 77 W drugiej kolejności skarżące uważają, że w zaskarżonej decyzji Komisja nie ustaliła „wspólnego kierownictwa” wspólnego przedsiębiorstwa przez Shella i RWE. Podkreślają one, że wspólne kierownictwo zostało ustalone w ww. w pkt 76 wyroku w sprawie Avebe przeciwko Komisji na podstawie poszlak, których brakuje w niniejszym przypadku.
- 78 W szczególności w sprawie Avebe przeciwko Komisji, która doprowadziła do wydania ww. w pkt 76 wyroku, spółki dominujące były „wspólnie odpowiedzialne” za politykę przedsiębiorstwa i były reprezentowane w egalitarny sposób we wszystkich instancjach, w tym w instancjach kierowniczych (członkowie kierownictwa). Natomiast w niniejszym przypadku nawet jeśli kierownictwo było pełnione w sposób parytetowy, to prezes zarządu nominowany przez Shella dysponował przeważającym głosem w przypadku równości głosów.
- 79 Ponadto w sprawie Avebe przeciwko Komisji, która doprowadziła do wydania ww. w pkt 76 wyroku, wspólne przedsiębiorstwo było zdaniem skarżących zobowiązane zdawać regularnie sprawozdania osobom upoważnionym przez obie spółki dominujące. W niniejszym przypadku kierownictwo było włączone od samego początku do struktury decyzyjnej i sprawozdawczej grupy Shell.
- 80 W trzeciej kolejności skarżące uważają, że cechy charakterystyczne kierownictwa przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil wynikające z jego przejściowej natury wykluczają wspólne kierownictwo.
- 81 Skarżące twierdzą w powyższym względzie, że zgodnie z postanowieniami porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa Shell miał nabyć większość udziałów we wspólnym przedsiębiorstwie do upływu określonego terminu, podczas gdy RWE otrzymała prawo zaproponowania Shellowi swoich udziałów we wspólnym przedsiębiorstwie. W postępowaniu zakończonym wydaniem decyzji zezwalającej na koncentrację (na której Komisja oparła się w motywach 510, 530 i 549 zaskarżonej decyzji) Komisja sprawdziła bowiem i ustaliła nie przejęcie wspólnej kontroli, lecz bezpośrednio przejęcie wyłącznej kontroli przez Shella.
- 82 Włączenie kierownictwa przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil do struktury decyzyjnej i sprawozdawczej Shella wynika zdaniem skarżących między innymi z reguł postępowania ustalonych przez kierownictwo Shella. Zgodnie z pkt 1.1 tych reguł zarząd Shell & Dea Oil miał być włączony do Shell Europe Oil Products Ltd. Zgodnie z pkt 1.2 tychże reguł prezes zarządu Shell & Dea Oil był zobowiązany do organizacji zarządu zgodnie z międzynarodowymi normami Shella. Na podstawie pkt 3 owych reguł każdy członek zarządu stanowił część struktury decyzyjnej i sprawozdawczej Shella. W myśl pkt 4 tych samych reguł prezes zarządu był zobowiązany współpracować z prezesem Shell Europe Oil Products.
- 83 Według skarżących struktury decyzyjne i sprawozdawcze, o których mowa powyżej, zostały wprowadzone i były stosowane od momentu utworzenia wspólnego przedsiębiorstwa. Przykładowo pan S., któremu po utworzeniu wspólnego przedsiębiorstwa powierzono kierownictwo nad sprzedażą wosków parafinowych, nie zdawał sprawozdań zarządowi wspólnego przedsiębiorstwa. Zdaniem skarżących dostarczał on swoje sprawozdania bezpośrednio panu G. ze spółki Shell UK Oil Products Ltd, noszącemu tytuł administratora odpowiedzialnego za woski grupy Shell w Europie. Jeśli chodzi o politykę dystrybucyjną i działalność operacyjną przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil w zakresie wosków parafinowych, nie miało miejsca odwołanie się do organu, za pośrednictwem którego RWE Dea

mogłaby była wywierać wpływ na podstawie przysługującego jej uprawnienia do nominowania jako współnik. Od momentu utworzenia wspólnego przedsiębiorstwa polityką dystrybucyjną i działalnością operacyjną w praktyce kierował wyłącznie Shell.

- 84 Zdaniem skarżących włączenie wspólnego przedsiębiorstwa do struktur Shella pojawia się także w innych ważnych dziedzinach przedsiębiorstwa. I tak, w życie wprowadzono projekt zatytułowany „Uzyskanie kontroli finansowej”, mający na celu stosowanie także do przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil systemów przedstawiania rachunków Shella i przygotowanie stosowania tych systemów do rachunkowości dawnej spółki Dea Mineraloel. W tym względzie przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil było – jak wynika z dokumentu zatytułowanego „Kurzinformationen zum FCP-Projekt” (krótkie informacje na temat projektu FCP) – już traktowane jako stanowiące część europejskiej organizacji Shella. Zgodnie ze wspomnianym dokumentem „[z]asada porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa implikuje, że wspólne przedsiębiorstwo musi – jako część europejskiej organizacji Shella – przyjąć normy, systemy, procedury i kulturę Shella” oraz że „[z] tego powodu w ramach ustanowienia wspólnego przedsiębiorstwa Shell [&] Dea Oil należy zharmonizować wszystkie procedury operacyjne spółek Shell i Dea”, przy czym uściślono, że „procedury operacyjne Shella stanowią normy, które należy osiągnąć”.
- 85 Następnie skarżące zauważają, że w okresie istnienia wspólnego przedsiębiorstwa pracownicy działu księgowości spółki RWE Dea nie mieli dostępu do rachunków przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil.
- 86 Wobec powyższego zdaniem skarżących dowody ujęte przez Komisję w zaskarżonej decyzji nie dowodzą istnienia „wspólnego kierownictwa” w rozumieniu ww. w pkt 76 wyroku w sprawie Avebe przeciwko Komisji, lecz co najwyżej dowodzą istnienia wspólnej kontroli w rozumieniu art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 139/2004 z dnia 20 stycznia 2004 r. w sprawie kontroli koncentracji przedsiębiorstw (Dz.U. L 24, s. 1). W przekonaniu skarżących wykazanie wspólnego kierownictwa idzie bowiem z punktu widzenia jakości dalej aniżeli wykazanie wspólnej kontroli oraz zakłada, że spółki dominujące kierują rzeczywiście i aktywnie sprawami we wspólny sposób.
- 87 Zważywszy, że Komisja w niniejszym przypadku nie przedstawiła dowodu istnienia wspólnego kierownictwa, zdaniem skarżących należy stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w części, w jakiej Komisja przypisuje skarżącym odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil.
- 88 W pierwszej kolejności Komisja uważa, że istnieje domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez obie spółki dominujące na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa, gdy ustalone zostaną nie tylko wspólna kontrola nad (niemal) 100% udziałów w danym przedsiębiorstwie, lecz także wspólne uprawnienia kierownicze obu spółek dominujących w odniesieniu do polityki handlowej wspólnego przedsiębiorstwa.
- 89 W drugiej kolejności Komisja stoi na stanowisku, iż wykazała istnienie wspólnych uprawnień kierowniczych poprzez odwołanie się do postanowień porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa. Skarżące nie kwestionują, że okoliczności przytoczone przez Komisję świadczą o istnieniu decydującego wpływu obu spółek dominujących na decyzje strategiczne przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil. Jako że spółki dominujące mogą najlepiej osądzić konkretne ukształtowanie stosunków kontroli w ramach wspólnego przedsiębiorstwa, to właśnie do nich należy przedstawienie dowodu przeciwnego, w przypadku gdy Komisja na podstawie ustalonych przez siebie okoliczności wykaże istnienie wspólnych uprawnień kierowniczych w odniesieniu do polityki handlowej wspólnego przedsiębiorstwa, udowadniając tym samym domniemanie wywierania decydującego wpływu przez obie spółki dominujące.
- 90 Skarżące utrzymują wyłącznie, że nie wywierały żadnego wpływu na politykę dystrybucyjną i politykę cenową, czyli na zarządzanie operacyjne przedsiębiorstwem Shell & Dea Oil. Twierdzą one, że codzienny zarząd wspólnym przedsiębiorstwem był włączony do „struktur decyzyjnych

i hierarchicznych” grupy Shell. Tymczasem zdaniem Komisji do celów ustalenia istnienia jednostki gospodarczej wystarczy, że decydujący wpływ wywierany przez spółki dominujące rozciąga się na politykę handlową spółki zależnej w szerokim rozumieniu, a w szczególności na decyzje strategiczne. W konsekwencji argument oparty na uprzywilejowanej możliwości wywierania przez grupę Shell wpływu na politykę dystrybucyjną i cenową przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil nie jest wystarczający, aby udowodnić, że obie spółki dominujące nie wywierały wspólnie wpływu.

- 91 Ponadto z postanowień porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa wynika, że obie spółki dominujące sprawowały wspólnie kierownictwo nad wspólnym przedsiębiorstwem. RWE Dea i Deutsche Shell były reprezentowane na zasadzie parytetu na zgromadzeniu wspólników z powodu posiadania równych udziałów w kapitale wspólnego przedsiębiorstwa. Tak samo skład komitetu wspólnego przedsiębiorstwa i zarządu był parytetowy. Obie spółki dominujące miały także taką samą liczbę przedstawicieli w radzie nadzorczej.
- 92 Podczas gdy RWE mianowała prezesa komitetu wspólnego przedsiębiorstwa i prezesa rady nadzorczej, prezes zarządu był nominowany przez Shella za zgodą RWE. W przypadku równości prezesowi przysługiwało prawo przeważającego głosu, przy czym przedstawiciele w zarządzie byli jednak zobowiązani dokładać wszelkich rozsądnie przewidywalnych starań, aby dojść do porozumienia w ramach podejmowania decyzji. Ponadto wielu członków zarządu skarżących zostało powołanych do rady nadzorczej wspólnego przedsiębiorstwa.
- 93 Jeśli chodzi o podział kompetencji, zarząd był samodzielnie odpowiedzialny za zarządzanie operacyjne wspólnym przedsiębiorstwem, lecz podlegał kontroli i uprawnieniom kierowniczym komitetu wspólnego przedsiębiorstwa i zgromadzenia wspólników. Uzgodnienie to było obwarowane obowiązkiem informowania i składania sprawozdań oraz prawem do audytu przysługującym spółkom dominującym. W konsekwencji skarżące, wbrew temu, co twierdziły, w opinii Komisji otrzymywały dotyczące ich informacje i mogły same dokonywać kontroli.
- 94 Zdaniem Komisji kwestie strategiczne były zastrzeżone dla komitetu wspólnego przedsiębiorstwa, a w ostatniej instancji dla zgromadzenia wspólników, na których decyzje były podejmowane zwykłą większością głosów. Na zgromadzeniu wspólników i w ramach komitetu wspólnego przedsiębiorstwa obie spółki dominujące miały się starać „uniknąć sytuacji równości głosów”, zaś w ostateczności rozwiązanie miało zostać znalezione przez spółki holdingowe każdej grupy.
- 95 Według Komisji wspólne przedsiębiorstwo nie było niezależnie zarządzane przez spółki dominujące i obie spółki dominujące musiały uzgodnić wspólne założenia w odniesieniu do wszystkich kwestii. Co więcej, obie spółki dominujące były informowane w taki sam sposób o działalności wspólnego przedsiębiorstwa i na podstawie przekazywanych im sprawozdań mogły wywierać wpływ w organach wspólnego przedsiębiorstwa. Ta sytuacja faktyczna uzasadnia domniemanie, że obie spółki dominujące rzeczywiście wywierały decydujący wpływ na politykę handlową przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil.
- 96 Skarżące odpowiadają, że kierownictwo przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil było od samego początku „całkowicie włączone w strukturę decyzyjną i hierarchiczną grupy Shell”. Jeśli chodzi o reguły postępowania w zakresie zarządzania operacyjnego, wynika stąd faktycznie, że z uwagi na perspektywę ewentualnego późniejszego przejęcia wyłącznej kontroli przez Shella od samego początku przewidziano harmonizację działalności wspólnego przedsiębiorstwa z działalnością grupy Shell. Niemniej zdaniem Komisji chodziło tu tylko o uprzedzone włączenie organizacyjne do grupy Shell bez podważania kwestii wspólnego kierownictwa nad wspólnym przedsiębiorstwem. I tak, Shell miał wspierać wspólne przedsiębiorstwo jako partner we współpracy i doradca. W regułach postępowania uściślono jednak, że funkcja ta pozostaje bez uszczerbku dla uprawnień kierowniczych RWE.
- 97 Ponadto Komisja podnosi, że twierdzenie skarżących, iż dyrektor sprzedaży wspólnego przedsiębiorstwa zdawał sprawozdanie nie członkom kierownictwa tego przedsiębiorstwa, lecz wyłącznie administratorowi Shella odpowiedzialnemu za woski w Europie, nie jest poparte żadnym

dowodem. Zdaniem Komisji twierdzenie skarżących dotyczy w każdym razie tylko struktury działalności sprawozdawczej, która być może była zorganizowana w taki sposób, że liczby dotyczące sprzedaży były zbierane i przetwarzane przez Shella, który miał jeszcze własną działalność w zakresie „wosków”, podczas gdy dawna działalność w zakresie „wosków” RWE została skoncentrowana we wspólnym przedsiębiorstwie. W każdym razie dyrektor sprzedaży był członkiem zarządu lub w każdym przypadku jako „dyrektor pierwszego szczebla” był on zobowiązany współpracować z zarządem i go informować. Zdaniem Komisji zarząd był zatem bezpośrednio informowany przez zarządcę lub przez pośrednika o działalności sprawozdawczej Shella, co było zresztą konieczne, jako że zgodnie z pkt 13.4 porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa Shell musiał ze swej strony zdawać sprawozdania komitetowi wspólnego przedsiębiorstwa.

- 98 Komisja dodaje, że dostosowanie systemów rachunkowości nie upoważnia także do przyjęcia istnienia wyłącznych uprawnień kierowniczych grupy Shell. RWE Dea miała dostęp do danych księgowych przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil. Dokument zatytułowany „Krótkie informacje na temat projektu FCP” potwierdza zresztą, że chodzi o jednolitą organizację wspólnego przedsiębiorstwa dostosowaną do „procedur handlowych Shella”, a nie o przeniesienie kompetencji decyzyjnych na Shella. Komisja utrzymuje, iż wbrew twierdzeniom skarżących dokument ów wskazuje, że należy „zdawać sprawozdania obu wspólnikom”.

W przedmiocie wspólnej kontroli i wspólnego wywierania decydującego wpływu na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa

- 99 Skarżące kwestionują, że wykazanie wspólnej kontroli jest wystarczające do udowodnienia wspólnego wywierania decydującego wpływu przez obie spółki dominujące na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa. Komisja utrzymuje, że wywieranie takiego wpływu można domniemywać, w przypadku gdy obie spółki dominujące posiadają 100% kapitału wspólnego przedsiębiorstwa w równych częściach i gdy istnieją wspólne uprawnienia kierownicze. Ponadto Komisja uważa, że wspólne uprawnienia kierownicze można wykazać na podstawie elementów figurujących w porozumieniu w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa.
- 100 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że zgodnie z art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 139/2004 „[p]odstawę kontroli stanowią prawa, umowy lub jakiegokolwiek inne środki, które oddzielnie bądź wspólnie i uwzględniając okoliczności faktyczne lub prawne, dają możliwość wywierania decydującego wpływu na przedsiębiorstwo”.
- 101 Zgodnie z orzecznictwem Komisja w celu przypisania antykonkurencyjnego zachowania jednej spółki innej spółce na podstawie art. 81 WE nie może oprzeć się jedynie na istnieniu możliwości wywierania decydującego wpływu, co jest dopuszczalne w ramach stosowania rozporządzenia nr 139/2004 przy ustalaniu kontroli bez potrzeby sprawdzenia, czy wpływ ten był rzeczywiście wywierany (ww. w pkt 26 wyrok w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, pkt 69).
- 102 Wręcz przeciwnie, na Komisji spoczywa w zasadzie obowiązek wykazania takiego decydującego wpływu na podstawie całokształtu okoliczności faktycznych (zob. ww. w pkt 76 wyrok w sprawie Avebe przeciwko Komisji, pkt 136 i przytoczone tam orzecznictwo). Wśród tych okoliczności figurują kumulacja stanowisk przez te same osoby fizyczne w zarządzie spółki dominującej i zarządzie jej spółki zależnej lub wspólnego przedsiębiorstwa (wyrok Sądu z dnia 12 lipca 2011 r. w sprawie T-132/07 Fuji Electric przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4091, pkt 184; zob. także podobnie wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 119, 120) lub fakt, że wspomniane spółki były zobowiązane stosować się do wytycznych wydanych przez ich jednolite kierownictwo, nie mogąc przyjąć na rynku autonomicznego zachowania (zob. podobnie ww. w pkt 29 wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, pkt 527).

- 103 W niniejszym przypadku Komisja nie oparła się na takim bezpośrednim wykazaniu wywierania decydującego wpływu przez RWE i Shell na zachowanie handlowe przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil.
- 104 Zawarte w motywie 510 zaskarżonej decyzji stwierdzenie, że „w przejściowym okresie Shell i RWE sprawowały wspólną kontrolę nad wspólnym przedsiębiorstwem”, było oparte na decyzji zezwalającej na koncentrację, jak wynika z przypisu nr 666 do zaskarżonej decyzji. Następnie w motywie 549 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, że „[w] niniejszym przypadku wspólne uprawnienia kierownicze przysługujące Shellowi i RWE w ramach zarządu wspólnego przedsiębiorstwa zostały wykazane (zob. motyw 510) na podstawie porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa”. Podobnie w motywie 549 zaskarżonej decyzji Komisja zbadała zasady podejmowania decyzji w innych organach wspólnego przedsiębiorstwa w sposób abstrakcyjny, czyli wyłącznie na podstawie porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa. Właśnie na tej podstawie Komisja doszła na końcu tegoż motywu do wniosku, że w okresie istnienia wspólnego przedsiębiorstwa Shell i RWE sprawowały wspólną kontrolę nad wspólnym przedsiębiorstwem, i odesłała wyraźnie, w przypisie nr 680 zaskarżonej decyzji, do decyzji zezwalającej na koncentrację.
- 105 Z powyższego wynika, że w niniejszym przypadku Komisja wyciągnęła wniosek co do wspólnego wywierania przez Shella i RWE decydującego wpływu na zachowanie handlowe przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil tylko na podstawie abstrakcyjnej analizy porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa, podpisanego przed początkiem funkcjonowania przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil, na wzór analizy przeprowadzanej zgodnie z regułami regulującymi zezwalanie na koncentrację.
- 106 W drugiej kolejności Sąd jest zatem proszony o zbadanie, w jakim stopniu taka abstrakcyjna i prospektywna analiza dokonywana w zakresie koncentracji, w przypadku których wydanie decyzji zezwalającej na koncentrację poprzedza początek funkcjonowania wspólnego przedsiębiorstwa, może również służyć do wykazania rzeczywistego wywierania decydującego wpływu na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa w decyzji, w której spółkom dominującym przypisuje się odpowiedzialność za naruszenie art. 81 WE popełnione w przeszłości przez to wspólne przedsiębiorstwo.
- 107 W powyższym względzie z orzecznictwa wynika, że nawet jeśli uprawnienie do określania decyzji handlowych wspólnego przedsiębiorstwa lub taka możliwość opierają się jako takie tylko na samej zdolności do wywierania decydującego wpływu na zachowanie handlowe tego przedsiębiorstwa i tym samym wchodzi w zakres pojęcia „kontroli” w rozumieniu rozporządzenia nr 139/2004, to Komisja i sąd Unii mogą domniemywać, że przepisy ustawowe i postanowienia porozumień dotyczących funkcjonowania tegoż przedsiębiorstwa, a w szczególności postanowienia umowy ustanawiającej wspólne przedsiębiorstwo i paktu akcjonariuszy w sprawie głosów, zostały wprowadzone w życie i były przestrzegane. W takim stopniu badanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa może polegać na abstrakcyjnej analizie dokumentów podpisanych przed początkiem jego funkcjonowania, na wzór analizy dotyczącej kontroli. W szczególności w przypadku gdy owe przepisy i postanowienia przewidują, że głosy każdej spółki dominującej są konieczne do wydania uchwały przez dany organ wspólnego przedsiębiorstwa, Komisja i sąd Unii mogą stwierdzić – w braku dowodu przeciwnego – że uchwały te były ustalane wspólnie przez spółki dominujące (zob. podobnie ww. w pkt 76 wyrok w sprawie Avebe przeciwko Komisji, pkt 137–139; ww. w pkt 102 wyrok w sprawie Fuji Electric przeciwko Komisji, pkt 186–193; ww. w pkt 26 wyrok w sprawach połączonych General Technic-Otis przeciwko Komisji, pkt 112, 113).
- 108 Niemniej z uwagi na to, że badanie dotyczące rzeczywistego wywierania decydującego wpływu jest retrospektywne i może zatem opierać się na konkretnych okolicznościach, zarówno Komisja, jak i zainteresowane strony mogą przedstawić dowód, że decyzje handlowe wspólnego przedsiębiorstwa były ustalane według innych zasad aniżeli zasady wynikające z samego abstrakcyjnego badania porozumień dotyczących funkcjonowania wspólnego przedsiębiorstwa (zob. podobnie ww. w pkt 102 wyrok w sprawie Fuji Electric przeciwko Komisji, pkt 194, 195; ww. w pkt 26 wyrok w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, pkt 115–117). W szczególności Komisja

lub zainteresowane strony mogą przedstawić dowód, że mimo przysługiwania jednej spółce dominującej uprawnienia do wydawania decyzji, o których mowa, za pośrednictwem przedstawicieli tej spółki w organach wspólnego przedsiębiorstwa decyzje te były de facto podejmowane jednomyślnie przez kilka spółek dominujących lub przez wszystkie spółki dominujące.

W przedmiocie zasadności stwierdzenia Komisji dotyczącego przypisania RWE i Shellowi odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil

- 109 W świetle rozważań zawartych w pkt 99–108 powyżej należy zatem zbadać, czy Komisja przedstawiła w wystarczający sposób w zaskarżonej decyzji okoliczności umożliwiające przypisanie skarżącym odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil.
- 110 Z zaskarżonej decyzji wynika, iż Komisja oparła swoje stwierdzenie w kwestii odpowiedzialności solidarnej skarżących i grupy Shell za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil na dwóch okolicznościach: po pierwsze, na istnieniu wspólnych uprawnień kierowniczych, co ustaliła na podstawie badania porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa, odwołując się do decyzji zezwalającej na koncentrację, w ramach której Shell i RWE przejęły najpierw wspólną kontrolę nad przedsiębiorstwem Shell & Dea Oil, a następnie, po upływie okresu przejściowego, Shell miał przejąć wyłączną kontrolę nad wspólnym przedsiębiorstwem; po drugie, na okoliczności, że obie spółki dominujące posiadały wspólnie i w równych częściach całość kapitału wspólnego przedsiębiorstwa.
- 111 W pierwszej kolejności w odniesieniu do uwagi skarżących, że „wspólne uprawnienia kierownicze” opierają się na samej możliwości wywierania decydującego wpływu, czyli kontroli w rozumieniu art. 2 rozporządzenia nr 139/2004, anizeli na rzeczywistym sprawowaniu tej kontroli, wystarczy przypomnieć, iż wspólne kierownictwo de facto może – w braku dowodu przeciwnego – zostać wywiedzione ze wspólnych uprawnień kierowniczych wynikających z porozumień regulujących funkcjonowanie wspólnego przedsiębiorstwa (zob. pkt 107, 108 powyżej).
- 112 W drugiej kolejności w odniesieniu do wspólnego kierownictwa w ww. w pkt 76 wyroku w sprawie Avebe przeciwko Komisji, pkt 136–138, Sąd uznał za istotne wskazówki świadczące o tym, że członkowie organów wspólnego przedsiębiorstwa nominowani przez każdą ze spółek dominujących, reprezentujący interesy handlowe tychże spółek, musieli pracować w ścisłej współpracy przy określaniu i wprowadzaniu w życie polityki handlowej wspólnego przedsiębiorstwa oraz że wydawane przez nich decyzje musiały siłą rzeczy odzwierciedlać zgodność woli każdej ze spółek dominujących pociągniętych do odpowiedzialności przez Komisję. Ponadto wskazał on okoliczności świadczące o regularnych kontaktach dotyczących polityki handlowej wspólnego przedsiębiorstwa między spółkami dominującymi i członkami organów wspólnego przedsiębiorstwa nominowanymi przez każdą z nich. Sąd zbadał nie tylko podejmowanie decyzji strategicznych we wspólnym przedsiębiorstwie, ale także zarządzanie bieżącymi sprawami, i wskazał, że obaj dyrektorzy nominowani przez obie spółki dominujące byli zobowiązani do pracy w ścisłej współpracy również w tym względzie (ww. w pkt 76 wyrok w sprawie przeciwko Komisji, pkt 136–138).
- 113 Ponadto w ww. w pkt 26 wyroku w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, pkt 112, 118, Sąd podkreślił, że wspólne przedsiębiorstwo należało w 75% do Otis Belgique, zaś pozostałe 25% posiadał General Technic, oraz że na podstawie statutu wspólnego przedsiębiorstwa każdy wspólnik był reprezentowany w zarządzie wspólnego przedsiębiorstwa proporcjonalnie do swojego udziału w kapitale. Jako że decyzje zarządu były podejmowane większością 80% głosów, Otis musiał nieodzownie wyrażać swoją zgodę na wszystkie te decyzje za pośrednictwem swoich przedstawicieli w zarządzie przez cały okres naruszenia.
- 114 W trzeciej kolejności chociaż w niniejszym przypadku RWE dysponowała prawem weta w Komitecie wspólnego przedsiębiorstwa i na zgromadzeniu wspólników, nie dotyczyło to jednak wszystkich decyzji dotyczących kierownictwa nad wspólnym przedsiębiorstwem. Natomiast przeważający głos prezesa

zarządu nominowanego przez Shella oznacza, iż członkowie nominowani przez niego mogli wydawać decyzje w zarządzie mimo ewentualnego sprzeciwu członków nominowanych przez RWE. Wobec tego wyłącznie na podstawie postanowień porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa wymienionych w zaskarżonej decyzji nie można było ustalić, że obie spółki dominujące zarządzały wspólnym przedsiębiorstwem w ścisłej współpracy i że wydawanie decyzji zarządu wspólnego przedsiębiorstwa siłą rzeczy odzwierciedlało zgodność woli każdej ze spółek dominujących pociągniętych do odpowiedzialności.

- 115 Wreszcie należy zauważyć, iż Komisja nie przedstawiła żadnego konkretnego dowodu faktycznego, takiego jak między innymi protokoły zebrań zarządu, aby wykazać, że wspólne przedsiębiorstwo było zarządzane w ścisłej współpracy przez obie spółki dominujące i że decyzje podejmowane w tym zarządzie odzwierciedlały wolę każdej ze spółek dominujących pociągniętych do odpowiedzialności.
- 116 Wobec powyższego wskazówki, na podstawie których Sąd ustalił wspólne kierownictwo w ww. w pkt 76 wyroku w sprawie Avebe przeciwko Komisji i ww. w pkt 26 wyroku w sprawach połączonych General Technic-Otis i in. przeciwko Komisji, nie występowały w niniejszym przypadku.
- 117 W czwartej kolejności Komisja podniosła jednak, że aby udowodnić istnienie jednostki gospodarczej, wystarczy, by decydujący wpływ wywierany przez spółki dominujące rozciągał się na politykę handlową spółki zależnej w szerokim rozumieniu tego wyrażenia, a w szczególności na decyzje strategiczne.
- 118 Po pierwsze, w powyższym względzie należy podkreślić, że zarząd odgrywał ważną rolę przy określaniu polityki handlowej przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil. Zgodnie z pkt 13.2 porozumienia w sprawie wspólnego przedsiębiorstwa zarząd ten był samodzielnie odpowiedzialny za kierownictwo działalnością wspólnego przedsiębiorstwa i dysponował uprawnieniami, aby realizować cele wspólnego przedsiębiorstwa bez uszczerbku dla kompetencji strategicznych zastrzeżonych dla komitetu wspólnego przedsiębiorstwa. Zgodnie z pkt 12.5 wspomnianego porozumienia owe zastrzeżone kompetencje ograniczały się zasadniczo do przyjmowania budżetu i planu handlowego, do decyzji dotyczących inwestycji i umów z osobami trzecimi o wartości powyżej określonego progu, do nominowania członków zarządu, jak również do restrukturyzacji.
- 119 Po drugie, z orzecznictwa przytoczonego w pkt 112 i 113 powyżej wynika, że wpływ spółek dominujących na zarządzanie operacyjne wspólnym przedsiębiorstwem wywierany za pośrednictwem członków zarządu tego przedsiębiorstwa nominowanych przez nie jest w pełni istotny dla oceny istnienia jednostki gospodarczej między tymi spółkami i tymże wspólnym przedsiębiorstwem.
- 120 Po trzecie, prawdą jest, iż kwestia zarządzania operacyjnego może być pozbawiona znaczenia, jako że w grę wchodzi spółka zależna należąca w 100% do jednej spółki dominującej, gdyż wykazanie autonomii operacyjnej spółki zależnej nie może samo w sobie obalić domniemania wywierania decydującego wpływu (zob. orzecznictwo przytoczone w pkt 49 powyżej).
- 121 Niemniej w przypadku istnienia jedyne akcjonariusza wszystkie decyzje – w tym decyzje dotyczące zarządzania operacyjnego spółką zależną – są podejmowane przez osoby zarządzające, które są wybierane i powoływane bądź bezpośrednio, bądź pośrednio (przez organy, których członkowie są nominowani przez spółkę dominującą) przez jedyną spółkę dominującą. Podobnie w braku innego akcjonariusza jedyne interesy gospodarcze, które pojawiają się po stronie spółki zależnej, są w zasadzie interesami jedyne akcjonariusza. A zatem Komisja może domniemywać rzeczywiste wywieranie decydującego wpływu nawet w przypadkach, w których zarządzaniem operacyjnym zajmują się osoby zarządzające spółką zależną w sposób autonomiczny.
- 122 W przypadku wspólnych przedsiębiorstw istnieje wielu akcjonariuszy i decyzje organów wspólnego przedsiębiorstwa są podejmowane przez członków reprezentujących interesy gospodarcze różnych spółek dominujących, które to interesy mogą się zbiegać, ale także różnić. W związku z tym istotna

pozostaje kwestia, czy spółka dominująca wywierała rzeczywisty wpływ na zarządzanie operacyjne wspólnym przedsiębiorstwem, między innymi za pośrednictwem członków kierownictwa, którzy zostali przez nią nominowani.

- 123 W czwartej kolejności wystarczy przypomnieć, że skarżące przytoczyły już w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów okoliczności istotne dla oceny istnienia wspólnego kierownictwa. Twierdziły one, że polityka handlowa i cenowa wspólnego przedsiębiorstwa, czyli zasadniczo zarządzanie operacyjne, podlegała decyzjom i kontroli samego Shella i że kierownictwo wspólnego przedsiębiorstwa było włączone do struktury Shella. Niemniej jedyne argumenty wysunięte przez Komisję w zaskarżonej decyzji w celu obalenia tych twierdzeń opierały się na prawach weta, którymi RWE dysponował w komitecie wspólnego przedsiębiorstwa i na zgromadzeniu wspólników. Jak wynika jednak między innymi z pkt 118 powyżej, zarządzanie operacyjne wspólnym przedsiębiorstwem nie należało do kompetencji tych organów. Wręcz przeciwnie, podejmowanie decyzji, które są istotne z punktu widzenia oceny wspólnego kierownictwa, należało zasadniczo do zarządu.
- 124 Wobec powyższego Komisja nie udowodniła w zaskarżonej decyzji wspólnego kierownictwa nad wspólnym przedsiębiorstwem.
- 125 Ponadto należy stwierdzić, że w zaskarżonej decyzji, poza wspólnym kierownictwem, Komisja nie powołała się na żadną wskazówkę opartą na więzach gospodarczych, organizacyjnych i prawnych świadczącą o rzeczywistym wywieraniu decydującego wpływu przez RWE na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa.
- 126 Fakt, iż RWE i Shell posiadały wspólnie 100% kapitału przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil, nie może sprawić, że okoliczności faktyczne niniejszej sprawy staną się podobne do okoliczności faktycznych sprawy Avebe przeciwko Komisji zakończonej wydaniem ww. w pkt 76 wyroku, gdyż w tamtym wyroku Sąd ustalił wspólne kierownictwo nad wspólnym przedsiębiorstwem i oparł swój wniosek dotyczący rzeczywistego wywierania decydującego wpływu na innych istotnych wskazówkach, których brak w niniejszym przypadku.
- 127 W swojej obronie Komisja dostarczyła listę dotyczącą kumulacji stanowisk w spółkach Dea Mineraloel, Shell & Dea Oil i skarżących, z której to listy wynikało, że trzech członkowie zarządu RWE Dea byli od dnia 2 stycznia do dnia 30 czerwca 2002 r. jednocześnie członkami rady nadzorczej spółki Shell & Dea Oil. W tym względzie należy zwrócić uwagę, że te same osoby, zanim zostały członkami rady nadzorczej spółki Shell & Dea Oil, były członkami zarządu spółki Dea Mineraloel. Niemniej w okresie wspólnego przedsiębiorstwa nie mogło mieć miejsca pokrywanie się stanowisk członków zarządu lub komitetu wspólnego przedsiębiorstwa z jednej strony oraz członków organów skarżących z drugiej strony.
- 128 Nawet przy założeniu, że kumulacja stanowisk, na którą Komisja powołała się w niniejszym przypadku, może wpłynąć na ocenę rzeczywistego wywierania decydującego wpływu, okoliczność ta nie może być wykorzystana w celu poparcia wniosku wyciągniętego w zaskarżonej decyzji w tym względzie. Zainteresowany powinien bowiem zostać poinformowany o uzasadnieniu w zasadzie w tym samym czasie co o niekorzystnej dla niego decyzji. Brak uzasadnienia nie może być naprawiony w ten sposób, że zainteresowany zapozna się z powodami decyzji w trakcie postępowania przed instancjami Unii (wyrok Trybunału z dnia 26 listopada 1981 r. w sprawie 195/80 Michel przeciwko Parlamentowi, Rec. s. 2861, pkt 22; ww. wyrok w pkt 41 w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 149).
- 129 W świetle całości powyższych rozważań należy dojść do wniosku, że dowody przedstawione przez Komisję w zaskarżonej decyzji nie wystarczają do udowodnienia, iż skarżące i Shell ustalały wspólnie linię działania przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil na rynku, tak że Komisja nie mogła zasadnie dojść do wniosku o istnieniu jednostki gospodarczej tworzonej przez skarżące i Shell & Dea Oil.

W konsekwencji Komisja naruszyła art. 81 WE, stwierdzając jedynie na podstawie dowodów przedstawionych w zaskarżonej decyzji odpowiedzialność solidarną skarżących za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil.

- 130 Wobec powyższego należy uwzględnić część drugą zarzutu pierwszego i stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja stwierdziła udział skarżących w kartelu w okresie od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r. Skutki stwierdzonej niezgodności z prawem dla kwoty grzywny zostaną zbadane w pkt 260 i nast. poniżej.

2. W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na niezastosowaniu do skarżących komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.

- 131 Skarżące twierdzą posiłkowo, że Komisja zastosowała błędnie komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. i naruszyła zasadę równego traktowania, gdyż nie zwolniła skarżących z nałożonej grzywny ani nie obniżyła kwoty tej grzywny w związku z wnioskiem o współpracę złożonym przez spółkę Shell Deutschland Schmierstoff w imieniu między innymi spółki Shell Deutschland Oil. Grzywna nałożona na skarżące powinna zatem „zostać uchylona lub przynajmniej obniżona w znaczący sposób” zgodnie z duchem wspomnianego komunikatu i intencją Shella przedstawioną w jego wniosku o współpracę.

W przedmiocie części pierwszej, opartej na nierozciągnięciu na skarżące korzyści związanych z wnioskiem o współpracę złożonym przez Shella

W przedmiocie zaskarżonej decyzji

- 132 W zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, co następuje:

„[...]”

(732) Shell [był] pierwszym przedsiębiorstwem, które dostarczyło dowody dotyczące naruszenia będącego przedmiotem niniejszej decyzji. Dostarczone dowody umożliwiły Komisji wydanie decyzji nakazującej przeprowadzenie kontroli w związku z naruszeniem domniemywanym w tym sektorze [...].

(736) Shell korzysta w konsekwencji ze zwolnienia z grzywien zgodnie z pkt 8 komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. Z tego wynika, że grzywna nałożona na Shella zostaje obniżona o 100%. Obniżenie to znajduje także zastosowanie do odpowiedzialności solidarnej Shella, jeśli chodzi o zachowanie Shell Deutschland Oil GmbH/Shell & Dea Oil. RWE jest w związku z tym samodzielnie odpowiedzialna za część grzywny, która wynika z jej zachowania”.

- 133 W odniesieniu do niemożliwości zastosowania do skarżących wniosku o współpracę złożonego przez spółkę Shell Deutschland Schmierstoff Komisja uznała w zaskarżonej decyzji, co następuje:

„[...]”

(524) Shell twierdzi, że w okresie, w którym Dea Mineraloel stanowiła część przedsiębiorstwa RWE (to jest od 3 września 1992 r., czyli początku naruszenia, do 30 czerwca 2002 r.), RWE musi także korzystać z warunkowego zwolnienia Shella.

(525) Shell oświadcza ponadto, że nie może ani nie powinien zostać uznany za odpowiedzialnego solidarnie z RWE za okres między 2 stycznia i 30 stycznia 2002 r., jeżeli Komisja postanowi nałożyć grzywnę na RWE. W takim przypadku odpowiedzialność Shella i RWE powinna zostać rozpatrzona oddzielnie [...].

(527) Komisja nie jest w stanie zaakceptować ogólnego oświadczenia jako powodu zaliczenia RWE do beneficjentów warunkowego zwolnienia z grzywien przyznanego Shellowi. Artykuł 81 [WE] dotyczy zachowania antykonkurencyjnego na rynku w danym okresie, podczas gdy komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. dotyczy wniosków o współpracę w toku postępowania administracyjnego. W przypadku tych wniosków Komisja musi zatem ocenić, do którego przedsiębiorstwa należał wnioskodawca w momencie składania wniosku. W momencie złożenia przez Shella wniosku o zwolnienie z grzywien Shell i RWE nie należały do tego samego przedsiębiorstwa. Shell jest w związku z tym jedynym przedsiębiorstwem, które spełnia wymogi komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. i może zatem korzystać ze zwolnienia”.

W przedmiocie zastrzeżenia pierwszego, opartego na nierozciągnięciu zwolnienia z grzywien przyznanego Shellowi, jeśli chodzi o naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel

- 134 Skarżące twierdzą, że Komisja nie rozciągnęła skutku wniosku o współpracę złożonego przez Shella, jeśli chodzi o naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel między 1992 r. i dniem 2 stycznia 2002 r., gdy spółka ta należała do skarżących w 100%. Skarżące podkreślają, że Dea Mineraloel jest spółką, której następcą prawnym jest Shell Deutschland Oil, wskutek jej przejścia przez Shella. Co więcej, spółka, która złożyła wniosek o współpracę, Shell Deutschland Schmierstoff, jest spółką zależną spółki Shell Deutschland Oil.
- 135 Zdaniem skarżących przy stosowaniu komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. przedsiębiorstwo będące beneficjentem zwolnienia z grzywiny powinno być brane pod uwagę w takiej postaci, w jakiej istniało w momencie popełnienia naruszenia, tak że Komisja naruszyła ten komunikat, odmawiając rozciągnięcia na nie korzyści związanych z wnioskiem o współpracę złożonym przez spółkę Shell Deutschland Schmierstoff. Wynika to między innymi z art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003, zgodnie z którym przy ustalaniu wysokości grzywiny nakładanej na przedsiębiorstwa z tytułu naruszeń art. 81 WE uwzględnia się wagę i czas trwania naruszenia. Zdaniem skarżących z uwagi na to, że waga i czas trwania naruszenia odnoszą się do stanu przedsiębiorstwa istniejącego w trakcie udziału w naruszeniu, należy zastosować tę samą definicję przedsiębiorstwa przy stosowaniu komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.
- 136 W pierwszej kolejności należy zauważyć, że zgodnie z orzecznictwem możliwość nałożenia sankcji na spółkę dominującą z tytułu zachowania spółki zależnej nie ma wpływu na zgodność z prawem decyzji skierowanej jedynie do spółki zależnej, która uczestniczyła w naruszeniu. Komisja ma zatem wybór, czy sankcję nałożyć na spółkę zależną uczestniczącą w naruszeniu, czy na spółkę dominującą, która ją kontrolowała w okresie udziału w naruszeniu. Komisja ma również możliwość dokonania takiego wyboru w przypadku następstwa gospodarczego w kontroli nad spółką zależną, tak że może ona przypisać odpowiedzialność za zachowanie spółki zależnej dawnej spółce dominującej za okres poprzedzający jej zbycie i nowej spółce dominującej za okres po jej nabyciu (zob. wyrok Sądu z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych od T-259/02 do T-264/02 i T-271/02 Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5169, pkt 331, 332 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 137 Z powyższego orzecznictwa wynika, że Komisja jest uprawniona do oddzielnego zbadania i ustalenia odpowiedzialności dawnej i nowej spółki dominującej spółki zależnej, która była bezpośrednio zaangażowana w udział w naruszeniu.
- 138 Wobec powyższego w niniejszym przypadku Komisja nie popełniła błędu w ocenie, ustalając oddzielnie odpowiedzialność RWE za naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel (między 1992 r. i dniem 2 stycznia 2002 r.) oraz odpowiedzialność Shella za naruszenie popełnione przez spółki, które są następcami prawnymi spółki Dea Mineraloel, to jest spółkę Shell Deutschland Oil i spółkę zależną tej ostatniej, spółkę Shell Deutschland Schmierstoff (od dnia 30 czerwca 2002 r.).

- 139 W drugiej kolejności należy zbadać cel programu Komisji dotyczącego łagodzenia sankcji.
- 140 W powyższym względzie orzeczono już, że obniżenie kwoty grzywien w przypadku współpracy przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniach prawa konkurencji Unii znajduje uzasadnienie w tym, że taka współpraca ułatwia Komisji wykonanie jej zadania polegającego na stwierdzeniu istnienia naruszenia, a w stosownym przypadku – na doprowadzeniu do jego zakończenia (ww. w pkt 102 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 399; wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-69/04 Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2567, pkt 225).
- 141 Ponadto należy przypomnieć, że komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi w pkt 3 i 4, co następuje:
- „Komisja zdaje sobie sprawę, że niektóre przedsiębiorstwa zaangażowane w ten rodzaj nielegalnych porozumień pragną wycofać się z udziału w nich i poinformować Komisję o istnieniu takich porozumień, lecz zniechęcają je do tego wysokie kary pieniężne [grzywny], na które są one ewentualnie narażone. [...] Komisja uznała, że w interesie [Unii] leży przyznanie preferencyjnego traktowania przedsiębiorstwom współpracującym z nią. Dla konsumentów i obywateli ważniejsze jest zapewnienie, że poufne porozumienia kartelowe są wykrywane i karane, niż samo tylko ukaranie tych przedsiębiorstw, co umożliwi Komisji wykrycie i zakazanie takich praktyk”.
- 142 Z komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. wynika zatem, że wina i odpowiedzialność przedsiębiorstw za naruszenie nie są kwestionowane przez zastosowanie tegoż komunikatu oraz że wyeliminowane lub ograniczone zostają jedynie skutki finansowe tej odpowiedzialności, co ma na celu zachęcenie do ujawniania potajemnych porozumień.
- 143 Z powyższego wynika, że jedynym celem programu łagodzenia sankcji jest ułatwienie wykrywania takich praktyk w interesie konsumentów i obywateli europejskich poprzez zachęcenie uczestników karteli do ich ujawnienia. Wobec tego korzyści, jakie mogą uzyskać przedsiębiorstwa uczestniczące w takich praktykach, nie mogą przekraczać poziomu, który jest konieczny do zapewnienia pełnej skuteczności programu łagodzenia sankcji.
- 144 W trzeciej kolejności zgodnie z pkt 8 komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. Komisja przyzna przedsiębiorstwu zwolnienie z wszelkich grzywien, które w przeciwnym przypadku byłyby nałożone, jeżeli przedsiębiorstwo jako pierwsze przedłoży dowody, które w opinii Komisji umożliwiają wydanie decyzji o przeprowadzeniu kontroli w związku z domniemanym kartelem, lub jeżeli przedsiębiorstwo jako pierwsze przedłoży dowody, które w opinii Komisji mogą umożliwić stwierdzenie naruszenia art. 81 WE w ramach domniemanego kartelu.
- 145 Wobec powyższego w odróżnieniu od art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003, który odnosi się do czasu trwania naruszenia i tym samym do różnych składów przedsiębiorstwa obejmującego spółkę bezpośrednio odpowiedzialną lub działalność objętą naruszeniem przez cały czas trwania naruszenia, komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. skupia się na momencie złożenia wniosku o współpracę, tak że pojęcie „przedsiębiorstwa” oznacza w zasadzie jednostkę gospodarczą w postaci istniejącej w momencie złożenia wspomnianego wniosku.
- 146 Powyższa wykładnia jest zresztą zgodna z celem komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., jakim jest ułatwienie wykrywania karteli poprzez zachęcenie uczestników do ich ujawnienia. W istocie z uwagi na możliwość przypisania odpowiedzialności spółki uczestniczącej bezpośrednio w kartelu innym spółkom, z którymi tworzy ona jedną jednostkę gospodarczą, w celu zachowania zachęty do ujawniania informacji wiążących się także z odpowiedzialnością owej spółki konieczne jest umożliwienie, by wszystkie spółki należące do przedsiębiorstwa w momencie złożenia wniosku o współpracę były zwolnione z sankcji, które zostałyby na nie nałożone w braku takiego wniosku.

- 147 Natomiast rozciągnięcie korzyści związanych z wnioskiem o współpracę na przedsiębiorstwa, do których należała spółka bezpośrednio zaangażowana w udział w kartelu lub działalność objęta kartelem, nie wpływa w normalnych okolicznościach na sytuację prawną spółek, które tworzą przedsiębiorstwo ze spółką składającą wniosek w momencie jego złożenia. Wobec tego takie rozciągnięcie nie może w zasadzie służyć jednemu celowi przyświecającemu komunikatowi w sprawie współpracy z 2002 r., jakim jest zachęcenie przedsiębiorstw do ujawniania potajemnych porozumień w interesie konsumentów Unii.
- 148 Z powyższego wynika, że Komisja nie naruszyła komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., uznając w motywie 527 zaskarżonej decyzji, że zakres przedsiębiorstwa, któremu należy przyznać zwolnienie z grzywny, powinien zostać ustalony na podstawie okoliczności faktycznych istniejących w momencie złożenia wniosku w współpracę.
- 149 W czwartej kolejności należy zauważyć, że w ramach omawianej tu części zarzutu skarżące twierdzą wyłącznie, że powinny skorzystać ze zwolnienia z grzywny uzyskanego przez Shella z powodu informacji, które Shell Deutschland Schmierstoff, spółka należąca do grupy Shell w momencie złożenia wniosku o współpracę, przedłożyła Komisji.
- 150 Należy uznać, że jeśli chodzi o okres sprzed 2 stycznia 2002 r., rozciągnięcie na skarżące korzyści w postaci zwolnienia z grzywny nie mogło być zwiększyć skuteczności stosowania programu Komisji dotyczącego łagodzenia sankcji i tym samym przysporzyć korzyści konsumentom europejskim. Odpowiedzialność skarżących została bowiem ustalona oddzielnie od odpowiedzialności Shella. Wobec tego grzywna, która została nałożona na skarżące, nie mogła spowodować żadnej szkody finansowej po stronie Shella i tym samym zniechęcić go do przedłożenia wszelkich informacji, którymi chciał się on podzielić z Komisją w celu uzyskania zwolnienia z grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.
- 151 Ponadto Komisja trafnie podnosi, iż nie jest niesłuszne wynagrodzenie – w postaci przyznania jej zwolnienia z grzywny – nowej spółki dominującej spółki zależnej, która w drodze wewnętrznych dochodzeń wykrywa naruszenie i następnie postanawia współpracować z Komisją, oraz nieprzyznanie korzyści związanych z takim działaniem dawnemu właścicielowi przedsiębiorstwa, który nie podjął tych starań i nie przyczynił się do wyjaśnienia naruszenia.
- 152 Wobec powyższego w niniejszym przypadku Komisja zastosowała komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. zgodnie z jego celem.
- 153 W piątej kolejności należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem zasada równego traktowania, która wymaga, aby podobne sytuacje nie były traktowane w odmienny sposób, a odmiennie sytuacje nie były traktowane jednakowo, chyba że takie traktowanie jest obiektywnie uzasadnione, stanowi ogólną zasadę prawa Unii, zapisaną w art. 20 i 21 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 14 września 2010 r. w sprawie C-550/07 P Akzo Nobel Chemicals i Akros Chemicals przeciwko Komisji i in., Zb.Orz. s. I-8301, pkt 54, 55).
- 154 W niniejszym przypadku istnieje znacząca różnica między sytuacją skarżących i sytuacją spółek należących do grupy Shell, które skorzystały ze zwolnienia z grzywny przyznanego w związku z wnioskiem o współpracę złożonym przez spółkę Shell Deutschland Schmierstoff, gdyż spółki te – w odróżnieniu od skarżących – tworzyły przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE ze spółką Shell Deutschland Schmierstoff w momencie złożenia wspomnianego wniosku. Różnica ta jest istotna z punktu widzenia rozciągnięcia korzyści w postaci zwolnienia z grzywny, jak wynika z analizy przedstawionej w pkt 145–148 powyżej.
- 155 W związku z powyższym Komisja potraktowała różne sytuacje w różny sposób, tak że nie naruszyła zasady równego traktowania.

156 Z powyższego wynika, że należy potwierdzić stwierdzenie Komisji, iż skarżące nie mogą skorzystać ze zwolnienia z grzywny przyznanego Shellowi w odniesieniu do naruszenia popełnionego przez spółkę Dea Mineraloel.

W przedmiocie zastrzeżenia drugiego, opartego na nierozciągnięciu zwolnienia z grzywny przyznanego Shellowi w odniesieniu do naruszenia popełnionego przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil

157 W zastrzeżeniu drugim skarżące krytykują nierozciągnięcie zwolnienia z grzywny uzyskanego przez grupę Shell w odniesieniu do grzywny nałożonej na nie z powodu naruszenia popełnionego przez Shell & Dea Oil, wspólne przedsiębiorstwo posiadane wspólnie przez Shella i RWE w okresie od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r.

158 W powyższym względzie wystarczy przypomnieć, że w wyniku analizy części drugiej zarzutu pierwszego Sąd uznał, iż należy stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w części, w jakiej Komisja skazała skarżące za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil. Wobec tego nie ma już potrzeby badania omawianego zastrzeżenia.

159 Mając na uwadze powyższe rozważania, należy oddalić zastrzeżenie oparte na nierozciągnięciu zwolnienia z grzywny przyznanego Shellowi z tytułu naruszenia popełnionego przez spółkę Dea Mineraloel i nie orzekać w przedmiocie nierozciągnięcia zwolnienia z grzywny przyznanego Shellowi z tytułu naruszenia popełnionego przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil.

W przedmiocie części drugiej, opartej na prawie skarżących do całkowitego zwolnienia z grzywny lub znaczącego obniżenia kwoty grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.

160 Skarżące twierdzą, że powinny być móc skorzystać ze zwolnienia z grzywny lub ze znaczącego obniżenia jej kwoty na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. Informacje dostarczone przez Shella pochodziły bowiem od dawnych pracowników spółek Dea Mineraloel i Shell & Dea Oil, które stały się Shell Deutschland Oil, spółką dominującą spółki Shell Deutschland Schmierstoff.

161 W każdym razie zdaniem skarżących przedstawiły one także ważne dowody w toku postępowania administracyjnego i jedynym powodem, dla którego nie mogły ich złożyć wcześniej, było to, że Komisja bardzo późno poinformowała je o fakcie, iż dochodzenie było prowadzone również wobec nich.

162 Przede wszystkim należy przypomnieć, że Komisji zgodnie z orzecznictwem przysługuje uznanie w zakresie ustalenia, czy informacje lub dokumenty dobrowolnie dostarczone przez przedsiębiorstwa ułatwiły jej zadanie i czy należy przyznać przedsiębiorstwom zwolnienie z grzywny lub obniżkę kwoty grzywny w rozumieniu komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. (zob. podobnie ww. w pkt 102 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 394; wyrok Trybunału z dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 248). Nie zmienia to jednak faktu, że Sąd nie może oprzeć się na wspomnianym zakresie uznania, aby zrezygnować z przeprowadzenia pogłębionej kontroli zarówno prawnej, jak i faktycznej oceny Komisji w tym względzie (zob. analogicznie wyrok Trybunału z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie C-386/10 P Chalkor przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-13085, pkt 62).

163 Następnie zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 140 powyżej obniżenie kwoty grzywny w przypadku współpracy przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniach prawa konkurencji Unii znajduje uzasadnienie w tym, że taka współpraca ułatwia Komisji wykonanie jej zadania polegającego na stwierdzeniu istnienia naruszenia, a w stosownym przypadku – na doprowadzeniu do zakończenia tego naruszenia.

- 164 Ponadto, jak uznano w pkt 143 powyżej, jedynym celem programu łagodzenia sankcji jest ułatwienie wykrywania potajemnych praktyk w interesie konsumentów i obywateli europejskich poprzez zachęcenie uczestników karteli do ich ujawnienia. Wobec tego korzyści, jakie mogą uzyskać przedsiębiorstwa uczestniczące w takich praktykach, nie mogą przekraczać poziomu, który jest konieczny do zapewnienia pełnej skuteczności programu łagodzenia sankcji.
- 165 Wreszcie należy przypomnieć, że w odróżnieniu od art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003, które odnosi się do czasu trwania naruszenia i tym samym do różnych składów przedsiębiorstwa obejmującego spółkę bezpośrednio odpowiedzialną lub działalność objętą naruszeniem przez cały czas trwania naruszenia, komunikat w sprawie współpracy z 2002 r. skupia się na momencie złożenia wniosku o współpracę, tak że pojęcie „przedsiębiorstwa” oznacza w zasadzie jednostkę gospodarczą w postaci istniejącej w momencie złożenia wspomnianego wniosku.
- 166 Z powyższych rozważań wynika, że fakt, iż informacje umożliwiające Shellowi skorzystanie z programu łagodzenia sankcji zostały dostarczone przez pracowników, którzy przed przejściem spółki Dea Mineraloel przez Shella byli zatrudnieni przez grupę RWE, nie jest istotny przy dokonywaniu oceny, czy skarżące kwalifikują się do skorzystania ze zwolnienia z grzywny lub z obniżenia jej kwoty.
- 167 Skarżące nie powołują się bowiem na żaden przepis prawa, który zobowiązywałby Komisję do zwolnienia ich z zapłaty grzywny z powodu faktu, że pracownicy, którzy przyczynili się do wykrycia kartelu lub skartelizowanej działalności spółki, która złożyła wniosek o współpracę, wchodzili w przeszłości w skład posiadanej przez nie spółki.
- 168 Natomiast z komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r., który skupia się na momencie złożenia wniosku o współpracę, wynika, że informacje ujawnione przez pracowników spółki, która złożyła wniosek o współpracę, mogą przynieść korzyści tylko przedsiębiorstwu, do którego wspomniana spółka należała w momencie złożenia wniosku o współpracę. Jedynie taka wykładnia zapewnia, że zakres zwolnienia lub obniżki kwoty grzywny przyznanych na podstawie programu łagodzenia sankcji nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia jego celu, jakim jest zachęcenie uczestników karteli do ich ujawnienia.
- 169 Wobec powyższego należy oddalić zastrzeżenie pierwsze skarżących.
- 170 W drugiej kolejności skarżące twierdzą, że Komisja powinna była im przyznać znaczącą obniżkę kwoty grzywny z powodu dowodów, które skarżące dostarczyły w toku postępowania administracyjnego.
- 171 W powyższym względzie wystarczy zauważyć, że skarżące wspominają jedynie o oddaleniu w motywie 222 zaskarżonej decyzji argumentu wysuniętego przez MOL, w odniesieniu do którego to argumentu miały one przedstawić dodatkowe dowody. Jak wskazała jednak Komisja, udział MOL w kartelu został stwierdzony na podstawie licznych dowodów. Ponadto należy zauważyć, że skarżące przedłożyły te informacje w odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję w momencie, w którym już co najmniej trzy inne przedsiębiorstwa dobrowolnie przedłożyły dowody i informacje dotyczące funkcjonowania kartelu. Wobec tego Komisja nie popełniła błędu ani nie postąpiła niezgodnie z prawem, odmawiając skarżącym możliwości skorzystania ze zwolnienia z grzywny lub z obniżki jej kwoty na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.
- 172 W każdym razie w ramach wykonywania przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania Sąd stoi na stanowisku, że w świetle wszystkich okoliczności faktycznych i prawnych sprawy elementy przytoczone przez skarżące nie uzasadniają takiej obniżki.
- 173 Wobec powyższego należy oddalić część drugą zarzutu drugiego.

W przedmiocie części trzeciej, opartej na naruszeniu prawa do obrony skarżących

- 174 W ramach części trzeciej zarzutu drugiego skarżące twierdzą głównie, że ich możliwości złożenia wniosku o współpracę były ograniczone od samego początku, gdyż działalność objęta rozpatrywanym naruszeniem została przeniesiona na Shella. Okoliczność, że Komisja nie poinformowała skarżących o prowadzonym także wobec nich dochodzeniu przed wysłaniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, zdaniem skarżących pozbawiła je możliwości złożenia wniosku o współpracę w odpowiednim czasie. Komisja naruszyła w ten sposób przysługujące im prawo do obrony.
- 175 Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem poszanowanie prawa do obrony wymaga, aby zainteresowanemu przedsiębiorstwu stworzono w toku postępowania administracyjnego możliwość przedstawienia stanowiska na temat prawdziwości i znaczenia dla sprawy faktów i okoliczności podnoszonych przez Komisję, a także dokumentów, którymi Komisja posługuje się na poparcie zarzutu istnienia naruszenia postanowień traktatu (wyroki Trybunału: z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 *Musique Diffusion française* i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 10; z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie C-310/93 P *BPB Industries* i *British Gypsum* przeciwko Komisji, Rec. s. I-865, pkt 21).
- 176 Artykuł 27 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2003 odzwierciedla powyższą zasadę w zakresie, w jakim przewiduje, że do stron wysyła się pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które musi wskazywać w wyraźny sposób wszystkie istotne okoliczności, na których Komisja opiera się na tym etapie postępowania (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P *Aalborg Portland* i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 67), aby umożliwić zainteresowanym skuteczne zapoznanie się z zachowaniami, które Komisja im zarzuca, i umożliwić im skuteczną obronę przed wydaniem przez nią ostatecznej decyzji. Wymóg ten jest spełniony, jeśli wspomniana decyzja nie obciąża zainteresowanych naruszeniami innymi niż te ujęte w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów oraz uwzględnia wyłącznie te okoliczności faktyczne, co do których zainteresowani mieli sposobność się wypowiedzieć (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 19 marca 2003 r. w sprawie T-213/00 *CMA CGM* i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-913, pkt 109 i przytoczone tam orzecnictwo).
- 177 W niniejszym przypadku skarżące nie twierdzą, iż skierowane do nich pismo w sprawie przedstawienia zarzutów nie zawierało wszystkich okoliczności faktycznych uwzględnionych w stosunku do nich w zaskarżonej decyzji. Ograniczają się one do twierdzenia, że okoliczność, iż Komisja nie poinformowała ich o wszczęciu postępowania administracyjnego, postawiła je w mniej korzystnej sytuacji niż przedsiębiorstwa, u których Komisja przeprowadziła kontrolę.
- 178 Trybunał orzekł już, że jeżeli adresat pisma w sprawie przedstawienia zarzutów jest w stanie należycie przedstawić swoje stanowisko w toku kontradiktoryjnego postępowania administracyjnego co do prawdziwości i znaczenia faktów i okoliczności zarzucanych przez Komisję, to Komisja nie jest co do zasady zobowiązana do skierowania środka dochodzeniowego do tego adresata przed wysłaniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów (ww. w pkt 41 wyrok w sprawie *Elf Aquitaine* przeciwko Komisji, pkt 122).
- 179 Wobec powyższego skarżące nie mogą skutecznie powoływać się na naruszenie ich prawa do obrony.
- 180 Powyższego stwierdzenia nie może podważyć powołanie się przez skarżące na decyzję Komisji z dnia 3 września 2004 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/E-1/38.069 – Miedziane rury instalacyjne). Należy przypomnieć, że decyzje dotyczące innych spraw mogą być traktowane jedynie jako wytyczne, gdyż okoliczności faktyczne spraw nie są identyczne (zob. podobnie wyroki Trybunału: z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-167/04 P *JCB Service* przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8935, pkt 201, 205; z dnia 7 czerwca 2007 r. w sprawie C-76/06 P *Britannia Alloys & Chemicals* przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-4405, pkt 60).

- 181 Podobnie skarżące nie mogą skutecznie powoływać się na okoliczność, że przeniesienie działalności objętej kartelem na Shella utrudniło im współpracę z Komisją.
- 182 Jak słusznie podnosi Komisja, nic nie stało na przeszkodzie, by skarżące złożyły wniosek o współpracę w okresie, w którym Dea Mineraloel tworzyła z nimi jednostkę gospodarczą.
- 183 Podobnie należy przypomnieć, że celem programu łagodzenia sankcji nie jest przyznanie przedsiębiorstwom, które uczestniczyły w kartelach i zostały poinformowane o wszczęciu postępowania Komisji, możliwości uniknięcia skutków finansowych ich odpowiedzialności, lecz jest nim ułatwienie wykrywania takich praktyk w interesie konsumentów i obywateli europejskich poprzez zachęcenie uczestników karteli do ich ujawnienia. Wobec tego korzyści, jakie mogą uzyskać przedsiębiorstwa uczestniczące w takich praktykach, nie mogą przekraczać poziomu, który jest konieczny do zapewnienia pełnej skuteczności programu łagodzenia sankcji.
- 184 Żaden interes konsumentów europejskich nie wymaga jednak, by Komisja przyznała zwolnienie z grzywny lub obniżkę jej kwoty większej liczbie przedsiębiorstw niż jest to konieczne do zapewnienia pełnej skuteczności programu łagodzenia sankcji, przyznając takie zwolnienie lub obniżkę innym przedsiębiorstwom niż te, które jako pierwsze dostarczyły dowody umożliwiające Komisji nakazanie kontroli lub stwierdzenie naruszenia.
- 185 Należy zatem oddalić część trzecią zarzutu drugiego, a w konsekwencji zarzut drugi w całości.

3. W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego ustalenia obrotów wziętych pod uwagę do celów obliczenia kwoty grzywny nałożonej na skarżące

- 186 Zdaniem skarżących przy ustalaniu obrotów, które należy przyjąć jako podstawę do obliczenia kwoty grzywny, Komisja naruszyła art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003 z powodu nieprzestrzegania istotnych zasad ustalania kwoty grzywny, w szczególności zasady równego traktowania i zasady proporcjonalności. Skarżące twierdzą zasadniczo, że Komisja przyjęła jako podstawę średnią obrotów uzyskanych na rynkach objętych kartelem w latach 1999–2001, którą to średnią obliczyła na podstawie danych dostarczonych przez Shella, a nie przez skarżące. Wreszcie twierdzą one, że Komisja naruszyła spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia w tym względzie.

W przedmiocie części, pierwszej opartej na niewystarczającym uzasadnieniu zaskarżonej decyzji w odniesieniu do obliczenia wartości sprzedaży skarżących

- 187 Skarżące twierdzą, iż Komisja naruszyła spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia w odniesieniu do obliczenia wartości sprzedaży skarżących. Z jednej strony z zaskarżonej decyzji nie wynika powód, dla którego Komisja wybrała jako okres odniesienia ostatnie trzy lata udziału w naruszeniu. Z drugiej strony nie uzasadniła ona wystarczająco uwzględnienia danych dostarczonych przez Shella odnoszących się do wartości sprzedaży skarżących.
- 188 Tytułem wstępu należy przypomnieć w tym względzie, że uzasadnienie wymagane przez art. 253 WE powinno być dostosowane do charakteru rozpatrywanego aktu i powinno przedstawiać w sposób zrozumiały i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która jest autorem aktu, w taki sposób, aby umożliwić zainteresowanym zapoznanie się z powodami podjęcia środka, a właściwemu sądowi – przeprowadzenie kontroli (zob. wyrok Trybunału z dnia 22 marca 2001 r. w sprawie C-17/99 Francja przeciwko Komisji, Rec. s. I-2481; ww. w pkt 41 wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 146).
- 189 A zatem obowiązek uzasadnienia indywidualnej decyzji ma na celu – poza umożliwieniem kontroli sądowej – udzielenie zainteresowanemu wskazówek wystarczających do ustalenia, czy decyzja jest ewentualnie dotknięta wadą pozwalającą na zakwestionowanie jej ważności (zob. podobnie wyrok

Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-199/99 P Corus UK przeciwko Komisji, Rec. s. I-11177, pkt 145; ww. w pkt 102 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 462).

¹⁹⁰ Zainteresowany powinien zostać poinformowany o uzasadnieniu w zasadzie w tym samym czasie co o niekorzystnej dla niego decyzji. Brak uzasadnienia nie może być naprawiony w ten sposób, że zainteresowany zapozna się z powodami decyzji w trakcie postępowania przed instancjami Unii (ww. w pkt 128 wyrok w sprawie Michel przeciwko Parlamentowi, pkt 22; ww. w pkt 102 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 463; ww. w pkt 41 wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 149).

¹⁹¹ Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wymóg uzasadnienia należy oceniać w świetle okoliczności danego przypadku, w szczególności treści aktu, charakteru podniesionych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu wyjaśnień mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie jest wymagane, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne okoliczności faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna opierać się nie tylko na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulujących daną dziedzinę (wyroki Trybunału: z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja przeciwko Sytraval i Brink's France, Rec. s. I-1719, pkt 63; z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie C-413/06 P Bertelsmann i Sony Corporation of America przeciwko Impali, Zb.Orz. s. I-4951, pkt 166, 178).

¹⁹² Jeżeli tak jak w niniejszym przypadku decyzja dotycząca zastosowania przepisów Unii w dziedzinie prawa konkurencji odnosi się do wielu adresatów i dotyczy możliwości przypisania naruszenia, to musi ona zawierać wystarczające uzasadnienie względem każdego z adresatów, w szczególności względem tych spośród nich, którzy zgodnie z tą decyzją ponoszą odpowiedzialność za to naruszenie. Zatem w odniesieniu do spółki dominującej, która została uznana za odpowiedzialną za noszące znamiona naruszenia zachowanie jej spółki zależnej, taka decyzja powinna co do zasady przedstawiać szczegółowo powody uzasadniające przypisanie naruszenia tej spółce (zob. ww. w pkt 41 wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 152 i przytoczone tam orzecznictwo).

W przedmiocie zastrzeżenia pierwszego, opartego na niewystarczającym uzasadnieniu zaskarżonej decyzji w odniesieniu do wyboru średniej wartości sprzedaży z ostatnich trzech lat udziału w naruszeniu

¹⁹³ W pierwszej kolejności skarżące przypominają, że zgodnie z wytycznymi z 2006 r. okresem odniesienia do celów ustalenia właściwego obrotu jest ostatni rok udziału w naruszeniu. Zgodnie z motywami 629 i 631 zaskarżonej decyzji w przypadku grupy RWE rokiem tym był rok 2001. W mniemaniu skarżących zaskarżona decyzja nie pozwala im zrozumieć powodów, dla których Komisja wybrała jako ogólną metodę uwzględnienie średniej wartości sprzedaży osiągniętej w ciągu trzech lat zamiast wartości sprzedaży uzyskanej w ciągu jednego roku.

¹⁹⁴ W powyższym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z pkt 13 wytycznych z 2006 r. Komisja wskazała w motywie 629 zaskarżonej decyzji, że w celu ustalenia kwoty podstawowej grzywny uwzględnia ona zazwyczaj wartość sprzedaży zrealizowanej przez przedsiębiorstwo na rynku objętym kartelem za ostatni pełny rok jego udziału w naruszeniu.

¹⁹⁵ W motywach 632 i 633 zaskarżonej decyzji Komisja przytoczyła argumenty grupy ExxonMobil i MOL oparte na tym, że rozszerzenia Unii, a w szczególności rozszerzenie z 2004 r., miały znaczny wpływ na wartość sprzedaży wielu uczestników. Należy dodać, że nawet skarżące wskazały w tym względzie w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, że w ich opinii uwzględniona

powinna zostać tylko wartość sprzedaży spółki Dea Mineraloel zrealizowanej w piętnastu państwach członkowskich stanowiących Unię przed dniem 1 maja 2004 r. Komisja odpowiedziała na te argumenty w motywie 634 zaskarżonej decyzji w następujący sposób:

„Komisja przyznaje, że rok 2004 stanowi z uwagi na rozszerzenie Unii Europejskiej w maju rok wyjątkowy. Uważa ona, iż stosowne jest nieprzyjęcie wartości sprzedaży zrealizowanej w roku 2004 jako jedynej podstawy obliczenia grzywny, lecz uwzględnienie wartości sprzedaży z ostatnich trzech lat udziału jednostki w naruszeniu”.

196 Powód, dla którego Komisja uwzględniła średnią wartość sprzedaży zrealizowanej w okresie ostatnich trzech lat udziału w naruszeniu, a nie wartość sprzedaży uzyskaną w ostatnim pełnym roku gospodarczym udziału w tym naruszeniu, wynika zatem jasno z zaskarżonej decyzji.

197 W drugiej kolejności skarżące twierdzą jednak, że Komisja nie uzasadniła swojego wyboru co do uwzględnienia wartości sprzedaży zrealizowanej przez nie w okresie między 1999 r. i 2001 r., a nie wartości sprzedaży osiągniętej tylko w roku 2001. Ponadto Komisja odrzuciła argument skarżących, że rok gospodarczy 2001–2002 był wyjątkowym rokiem i że należało raczej oprzeć się na średnich obrotach uzyskanych przez cały czas trwania naruszenia przez spółkę Dea Mineraloel, to jest w latach gospodarczych od 1992–1993 do 2000–2001 (motyw 639 zaskarżonej decyzji). Tymczasem zdaniem skarżących Komisja nie wyjaśniła w żaden sposób, dlaczego nie wybrała tego okresu odniesienia, lecz oparła się na średnich obrotach z lat 1999–2001.

198 W powyższym względzie należy przypomnieć orzecznictwo przytoczone w pkt 191 powyżej, zgodnie z którym wymóg uzasadnienia należy oceniać w świetle okoliczności danego przypadku, w szczególności treści aktu, charakteru podniesionych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu wyjaśnień mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie jest wymagane, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne okoliczności faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna nie tylko opierać się na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulujących daną dziedzinę.

199 Ponadto, po pierwsze, należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem Komisja jest obowiązana ustalić okres, który ma zostać wzięty pod uwagę, w taki sposób, by uzyskane dane liczbowe były porównywalne w możliwie największym stopniu (wyrok Sądu z dnia z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-319/94 Fiskeby Board przeciwko Komisji, Rec. s. II-1331, pkt 42). Po drugie, należy stwierdzić, że w zaskarżonej decyzji Komisja konsekwentnie oparła się na wartości sprzedaży zrealizowanej w ciągu ostatnich trzech lat udziału w kartelu w przypadku każdego z oskarżonych przedsiębiorstw zgodnie z metodą ustaloną przez nią w motywie 634 zaskarżonej decyzji.

200 W konsekwencji zaskarżona decyzja interpretowana jako całość z uwzględnieniem okoliczności jej wydania oraz całości przepisów prawa regulujących daną dziedzinę umożliwiła zrozumienie powodów, dla których Komisja przyjęła okres od 1999 r. do 2001 r., a nie tylko rok 2001 jako okres odniesienia, który należało wziąć pod uwagę w odniesieniu do skarżących. A zatem zastrzeżenie oparte na niewystarczającym uzasadnieniu w tym względzie należy oddalić.

W przedmiocie zastrzeżenia drugiego, opartego na niewystarczającym uzasadnieniu zaskarżonej decyzji w odniesieniu do ustalenia wartości sprzedaży

201 Skarżące twierdzą, że uzasadnienie zaskarżonej decyzji nie umożliwiło im sprawdzenia, czy Komisja prawidłowo ustaliła ich wartość sprzedaży w okresie od 1999 r. do 2001 r.

202 Na podstawie uzasadnienia zaskarżonej decyzji nie były one w stanie sprawdzić, czy Komisja prawidłowo ustaliła średnie obroty za okres od 1999 r. do 2001 r. Podobno Komisja oparła się na danych Shella, ponieważ stała na stanowisku, że grupa RWE nie mogła podać obrotów za rok 2001 z podziałem na wosk parafinowy i gacz. Zgodnie z motywem 628 zaskarżonej decyzji dane liczbowe dostarczone przez grupę Shell zgadzały się z całkowitymi obrotami wskazanymi przez skarżące. Niemniej skarżące nie były w stanie zweryfikować tego twierdzenia, gdyż obroty podane przez Shella nie zostały im udostępnione w trakcie postępowania administracyjnego. W każdym razie zgodnie z ich danymi działalność w zakresie „wosków parafinowych” dawnej spółki Dea Mineraloel przyniosła średnio w latach gospodarczych od 1998–1999 do 2000–2001 przychody wynoszące około 18,2 mln EUR. Według skarżących kwota ta jest o około 280 000 EUR niższa od kwoty oszacowanej przez Komisję.

203 Należy przypomnieć, że zgodnie z motywem 59 zaskarżonej decyzji:

„Średnia roczna wartość sprzedaży wosków parafinowych [grupy RWE] w EOG wynosiła według Shella 13 785 353 EUR w latach 1999–2001. Średnia roczna wartość sprzedaży gaczu parafinowego w EOG wynosiła według Shella 4 670 083 EUR w latach 1999–2001”.

204 Zgodnie z motywem 628 zaskarżonej decyzji:

„Komisja oparła się w swoich obliczeniach na danych liczbowych dostarczonych przez przedsiębiorstwa. Jako że grupa RWE nie była w stanie podać wartości sprzedaży za rok 2001 z podziałem na produkty, Komisja wykorzystała w tym zakresie informacje podane przez Shella, które zdają się zgadzać z całkowitymi obrotami wskazanymi przez RWE”.

205 W powyższym względzie orzeczono już, że jeśli chodzi o ustalenie grzywien za naruszenie prawa konkurencji Unii, Komisja spełnia spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia, jeżeli wskazuje w decyzji elementy oceny, które umożliwiły jej określenie wagi i czasu trwania popełnionego naruszenia, przy czym nie ma ona obowiązku przedstawiania w decyzji bardziej szczegółowego wyjaśnienia ani danych liczbowych dotyczących metody obliczenia grzywiny (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-279/98 P Cascades przeciwko Komisji, Rec. s. I-9693, pkt 38–47; wyrok Sądu z dnia 30 września 2003 r. w sprawach połączonych T-191/98 i od T-212/98 do T-214/98 Atlantic Container Line i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-3275, pkt 1532). Wskazanie danych liczbowych dotyczących metody obliczenia kwoty grzywien – niezależnie od tego, jak bardzo takie dane mogłyby być użyteczne – nie jest konieczne, aby dopełnić obowiązku uzasadnienia (wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-182/99 P Salzgitter przeciwko Komisji, Rec. s. I-10761, pkt 75; wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-68/04 SGL Carbon przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2511, pkt 31).

206 Ponadto należy przypomnieć, że w swojej odpowiedzi z dnia 31 stycznia 2008 r. na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję skarżące oświadczyły, że nie mogą przedstawić danych liczbowych za rok gospodarczy 2001–2002. W braku tychże danych nie można było ustalić wartości sprzedaży za rok kalendarzowy 2001, którą to sprzedaż Komisja brała konsekwentnie pod uwagę w zaskarżonej decyzji. Podobnie skarżące oświadczyły w tej samej odpowiedzi, że nie mogą przedstawić danych liczbowych z podziałem na wosk parafinowy i gacz parafinowy za wcześniejsze lata gospodarcze. Takie dane liczbowe były jednak konieczne do obliczenia kwoty grzywiny ze względu na okoliczność, że współczynnik ustalony z tytułu wagi naruszenia był różny dla tych dwóch grup produktów, mianowicie 18% dla wosku parafinowego i 15% dla gaczu parafinowego.

207 Wreszcie należy stwierdzić, że w swojej odpowiedzi z dnia 5 marca 2008 r. na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję skarżące wskazały, że skontaktowały się z Shellem w celu uzyskania informacji na temat dostępnych danych liczbowych dotyczących sprzedaży i że wiedziały

o tym, iż Shell przekazał już Komisji dane liczbowe dotyczące sprzedaży za rok gospodarczy 2001–2002. Odesłały one do danych liczbowych Shella przedstawionych za ten rok gospodarczy, przyznając, że grupa RWE nie miała takich wiarygodnych i dostępnych danych liczbowych.

- 208 Wobec powyższego należy zwrócić uwagę, że w trakcie wymiany korespondencji po odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące nie kwestionowały wykorzystania przez Komisję danych liczbowych dotyczących sprzedaży dostarczonych przez Shella, lecz wręcz przeciwnie, zachęcały Komisję do wykorzystania ich w odniesieniu do roku gospodarczego 2001–2002.
- 209 W świetle powyższych rozważań należy stwierdzić, że zaskarżona decyzja interpretowana jako całość z uwzględnieniem okoliczności jej wydania, a w szczególności korespondencji wymienionej między skarżącymi i Komisją, oraz z uwzględnieniem całości przepisów prawa regulujących daną dziedzinę umożliwiała zrozumienie powodów, dla których Komisja wykorzystywała dane liczbowe dostarczone przez Shella.
- 210 W odniesieniu do argumentów skarżących, że zaskarżona decyzja nie pozwalała zrozumieć metody, jaką Shell zastosował przy podziale danych liczbowych dotyczących sprzedaży między woski parafinowe i gacz parafinowy, należy zauważyć, iż Komisja spełniła spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia, wskazując w swojej decyzji elementy oceny, które umożliwiły jej określenie wagi i czasu trwania popełnionego naruszenia, przy czym nie miała ona obowiązku przedstawienia w decyzji bardziej szczegółowego wyjaśnienia ani danych liczbowych dotyczących metody obliczenia grzywny (zob. orzecznictwo przytoczone w pkt 205 powyżej).
- 211 Ponadto Komisja mogła zasadnie przyjąć na podstawie wskazówek udzielonych przez skarżące w toku postępowania administracyjnego, że skarżące nie będą kwestionować danych liczbowych dostarczonych przez Shella z uwagi na kontakty istniejące między dwiema grupami i okoliczność, iż skarżące odesłały nawet do danych liczbowych dostarczonych przez Shella. Zważywszy na brak ogólnego obowiązku wyszczególniania wszystkich istotnych okoliczności faktycznych i prawnych oraz na fakt, że zakres obowiązku uzasadnienia zależy między innymi od okoliczności wydania zaskarżonego aktu, Komisja miała prawo nie zawrzeć w zaskarżonej decyzji szczegółowej analizy dotyczącej danych liczbowych dostarczonych przez Shella, zwłaszcza z uwagi na wskazówki skarżących co do podjęcia kontaktu z Shellem w tym względzie oraz ze względu na odesłanie przez nie do części danych będących w posiadaniu Shella.
- 212 Zresztą w odpowiedzi na pytanie pisemne Sądu skarżące oświadczyły, że w dniu 25 stycznia 2008 r. Shell faktycznie udostępnił im dane dotyczące obrotu, które pochodziły z tego samego banku danych co dane przekazane Komisji przez Shella. Sam fakt, że dane otrzymane od Shella odnosiły się nie do lat kalendarzowych, lecz do lat gospodarczych trwających każdorazowo od lipca do końca czerwca, nie mógł stanowić przeszkody w zrozumieniu przez skarżące metody obliczenia zastosowanej przez Komisję, gdyż w zaskarżonej decyzji uściślono, iż wartość sprzedaży została obliczona na podstawie danych odnoszących się do lat kalendarzowych. Wobec tego skarżące mogły zrozumieć na podstawie zaskarżonej decyzji i okoliczności jej wydania, że Komisja dostosowała dane odnoszące się do lat gospodarczych do swojej metody, która polega na uwzględnianiu lat kalendarzowych.
- 213 Wobec powyższego należy oddalić część pierwszą zarzutu trzeciego.

W przedmiocie części drugiej, opartej na naruszeniu zasady proporcjonalności i rozporządzenia nr 1/2003 przy ustalaniu kwoty grzywny nałożonej na skarżące

W przedmiocie wyboru okresu odniesienia (lata kalendarzowe 1999–2001)

- 214 Skarżące twierdzą, że kwota grzywny, która została na nie nałożona, jest nieproporcjonalna do wagi naruszenia, ponieważ wartość ich sprzedaży była znacznie wyższa w okresie odniesienia wybranym przez Komisję (1999–2001) niż w okresach poprzednim (1992–1998) i kolejnym (2002–2004). Kwota grzywny obliczonej na podstawie ustalonej w ten sposób wartości sprzedaży nie odzwierciedla wagi naruszenia popełnionego przez nie, ponieważ wartość sprzedaży uzyskana w okresie odniesienia nie jest reprezentatywna dla całego okresu naruszenia. Komisja naruszyła zatem zdaniem skarżących art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 i zasadę proporcjonalności.
- 215 Według skarżących w celu lepszego odzwierciedlenia wagi naruszenia Komisja powinna była uwzględnić średnią wartość sprzedaży zrealizowanej na rynkach objętych kartelem w całym czasie trwania udziału skarżących w naruszeniu. Gdyby Komisja oparła się na obrocie uzyskanym średnio w latach gospodarczych od 1992–1993 do 2000–2001, doszłaby ona ceteris paribus do grzywny w wysokości 30,95 mln EUR zamiast grzywny w wysokości 37 440 000 EUR, która została nałożona na skarżące.
- 216 Zgodnie z orzecznictwem zasada proporcjonalności wymaga, by akty instytucji nie wykraczały poza to, co odpowiednie i konieczne do realizacji uzasadnionych celów, którym służy dane uregulowanie, przy czym w przypadku gdy istnieje możliwość wyboru spośród większej liczby odpowiednich środków, należy stosować ten najmniej dotkliwy, a wynikające z tego niedogodności nie mogą być nadmierne w stosunku do zamierzonych celów (wyroki Trybunału: z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-331/88 Fedesa i in., Rec. s. I-4023, pkt 13; z dnia 5 maja 1998 r. w sprawie C-180/96 Zjednoczone Królestwo przeciwko Komisji, Rec. s. I-2265, pkt 96; wyrok Sądu z dnia 12 września 2007 r. w sprawie T-30/05 Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 223).
- 217 W ramach postępowań wszczętych przez Komisję w celu wymierzenia sankcji za naruszenia reguł konkurencji stosowanie powyższej zasady zakłada, że grzywny nie powinny być nieproporcjonalne w stosunku do celów, których realizacji służą, czyli do zapewnienia poszanowania tych reguł, i że kwota grzywny nałożonej na przedsiębiorstwo za naruszenie w dziedzinie konkurencji powinna być proporcjonalna do naruszenia ocenianego całościowo, z uwzględnieniem zwłaszcza wagi oraz czasu trwania tego naruszenia (zob. podobnie ww. w pkt 216 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 223, 224 i przytoczone tam orzecznictwo). W szczególności zasada proporcjonalności oznacza, że Komisja powinna ustalić kwotę grzywny proporcjonalnie do czynników uwzględnionych w ocenie wagi naruszenia i w tym celu musi ocenić te czynniki w sposób spójny i obiektywnie uzasadniony (wyroki Sądu: z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-43/02 Jungbunzlauer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3435, pkt 226–228; z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawie T-446/05 Amann & Söhne i Cousin Filterie przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1255, pkt 171).
- 218 Ponadto w odniesieniu do wyboru okresu odniesienia z orzecznictwa wynika, że Komisja musi wybrać metodę obliczania grzywien umożliwiającą jej uwzględnienie zarówno rozmiaru i siły gospodarczej każdego z zaangażowanych w udział w kartelu przedsiębiorstw, jak i wkładu każdego z nich w popełnione naruszenie w zależności od ich rzeczywistej sytuacji gospodarczej istniejącej w momencie popełnienia naruszenia. Poza tym okres, jaki należy uwzględnić, trzeba wyznaczyć tak, aby uzyskane dane dotyczące obrotów, a nawet udziałów w rynku, były w jak największym stopniu porównywalne. Z tego wynika, że rokiem odniesienia niekoniecznie powinien być ostatni pełny rok trwania naruszenia (wyrok Sądu z dnia 5 października 2011 r. w sprawie T-11/06 Romana Tabacchi przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-6681, pkt 177; zob. także podobnie wyrok Sądu z dnia 13 września 2010 r. w sprawie T-26/06 Trioplast Wittenheim przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 81, 82 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 219 Z powyższego wynika, że dane przedsiębiorstwo może domagać się, aby Komisja przyjęła względem niego okres inny niż ten, który został przyjęty dla wszystkich innych przedsiębiorstw, tylko jeśli wykaze, że obrót, jaki uzyskało ono w trakcie tego drugiego okresu, nie świadczy – z powodów właściwych tylko dla tego przedsiębiorstwa – o jego prawdziwym rozmiarze i sile ekonomicznej ani o skali popełnionego przez nie naruszenia (ww. w pkt 199 wyrok w sprawie Fiskeby Board przeciwko Komisji, pkt 42; wyrok Sądu z dnia 30 września 2009 r. w sprawie T-175/05 Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 142).
- 220 W pierwszej kolejności należy zauważyć, że przyjmując średnią z ostatnich trzech lat udziału każdego przedsiębiorstwa zaangażowanego w udział w naruszeniu, Komisja wybrała okres odniesienia, który w sumie czyni zadość wymogowi ustalonemu w orzecznictwie przytoczonym w pkt 216 powyżej, by okres, jaki należy uwzględnić, wyznaczyć w taki sposób, aby uzyskane dane liczbowe były w jak największym stopniu porównywalne.
- 221 W drugiej kolejności skarżące nie wykazały, że obrót, jaki uzyskały one we wspomnianym powyżej okresie, nie świadczy – z powodów tylko im właściwych – o ich prawdziwym rozmiarze i sile ekonomicznej ani o skali popełnionego przez nie naruszenia.
- 222 Wprawdzie istotna wartość sprzedaży z lat 1999–2001 była średnio wyższa od rocznych obrotów z wcześniejszych lat udziału, jednak z pkt 130 skargi wynika, że można to wytłumaczyć przede wszystkim okolicznością, iż obrót skarżących wypracowany na rynkach objętych kartelem stale wzrastał w okresie udziału w naruszeniu. Taki wzrost może być typowym skutkiem kartelu, którego jednym z głównych celów jest podwyższenie cen określonych produktów. Podobnie taki wzrost może także, przynajmniej częściowo, wynikać z ogólnych czynników, takich jak inflacja lub fakt, że cena surowców produktów, o których mowa, także miała tendencję wzrostową na rynku światowym, co miało miejsce w niniejszym przypadku, gdyż zgodnie z danymi dostarczonymi przez Komisję cena ropy naftowej znacznie wzrosła między 1992 r. i 2001 r.
- 223 Skarżące nie wspominają zresztą o żadnej nadzwyczajnej okoliczności, która miałaby spowodować wzrost wartości ich sprzedaży w okresie od 1992 r. do 2001 r. Ponadto należy zauważyć, że ów wzrost jest tendencyjny i świadczy o ścisłym związku z ceną ropy naftowej.
- 224 Podobnie skarżące nie mogą skutecznie opierać się na okoliczności, że średnia roczna wartość sprzedaży uzyskana przez nie w okresie odniesienia była wyższa od takiej średniej wartości z lat 2002–2004. W tym drugim okresie, z zastrzeżeniem pierwszej połowy 2002 r., skarżące nie posiadały już spółki bezpośrednio zaangażowanej w udział w naruszeniu. Spadek wartości sprzedaży spółki Shell Deutschland Oil w stosunku do wartości sprzedaży spółki Dea Mineraloel nie miał zatem żadnego związku z polityką handlową skarżących, tak że nie można powoływać się na niego na ich korzyść.
- 225 W konsekwencji skarżące nie wykazały, że wartość sprzedaży, jaką uzyskały one w okresie odniesienia, nie świadczy – z powodów tylko im właściwych – o ich prawdziwym rozmiarze i sile ekonomicznej ani o skali popełnionego przez nie naruszenia.
- 226 Jako że wybór okresu odniesienia przez Komisję czyni zadość wymogom ustalonym w orzecznictwie, argumenty skarżących dotyczące możliwości zrekonstruowania danych za rok gospodarczy 1993–1994 należy oddalić jako nieistotne dla sprawy.
- 227 Mając na uwadze powyższe rozważania, należy stwierdzić, że Komisja nie naruszyła art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 ani zasady proporcjonalności, przyjmując za podstawę obliczenia średni roczny obrót skarżących za okres od 1999 r. do 2001 r.
- 228 W każdym razie Sąd w ramach wykonywania przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania stoi na stanowisku, że wybór okresu odniesienia w stosunku do skarżących jest uzasadniony całokształtem okoliczności faktycznych i prawnych sprawy.

W przedmiocie uwzględnienia danych liczbowych dostarczonych przez Shella

- 229 W zastrzeżeniu drugim skarżące twierdzą, że Komisja oparła się na danych liczbowych odnoszących się do wartości sprzedaży dostarczonych przez Shella, a nie na danych przedłożonych przez nie same.
- 230 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że zgodnie z pkt 15 i 16 wytycznych z 2006 r. w celu ustalenia wartości sprzedaży danego przedsiębiorstwa Komisja korzysta z najbardziej wiarygodnych danych dostępnych w przypadku tego przedsiębiorstwa. Jeżeli udostępnione przez przedsiębiorstwo dane nie są kompletne lub są niewiarygodne, Komisja może ustalić wartość sprzedaży tego przedsiębiorstwa na podstawie danych częściowych, którymi dysponuje, lub wszelkich innych informacji, które uzna za istotne lub stosowne.
- 231 W powyższym względzie w pierwszej kolejności należy zauważyć, że skarżące wielokrotnie powtarzały w toku postępowania administracyjnego, iż nie są w stanie przedstawić danych za rok gospodarczy 2001–2002. Tymczasem pierwsza część tego roku gospodarczego dotyczyła roku kalendarzowego 2001, który stanowił część okresu odniesienia uwzględnionego przez Komisję (lata kalendarzowe 1999–2001).
- 232 Co więcej, w odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję skarżące wielokrotnie wskazały, że nie są w stanie przedstawić danych liczbowych z podziałem na grupy produktów. Jako że Komisja zastosowała różne współczynniki wagi naruszenia dla wosków parafinowych i gaczu parafinowego, takie dane liczbowe były jednak niezbędne do obliczenia kwoty grzywien (zob. pkt 206 powyżej).
- 233 Wobec powyższego dane dostarczone przez skarżące były niekompletne, tak że Komisja musiała użyć innych danych, aby móc obliczyć kwotę grzywiny, którą należało na nie nałożyć.
- 234 W drugiej kolejności z odpowiedzi Shella z dnia 31 stycznia 2008 r. na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję wynika, że dane przedstawione przez Shella były spójne i kompletne oraz wystarczały same w sobie do dokonania obliczenia przez Komisję.
- 235 W trzeciej kolejności należy przypomnieć (zob. pkt 207, 208 powyżej), iż skarżące wskazały w swojej odpowiedzi z dnia 5 marca 2008 r. na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję, że skontaktowały się z Shellem w celu uzyskania informacji na temat dostępnych danych liczbowych dotyczących sprzedaży i że wiedziały o tym, iż Shell przekazał już Komisji dane liczbowe dotyczące sprzedaży za rok gospodarczy 2001–2002. Odesłały one do danych liczbowych Shella przedstawionych za ten rok gospodarczy, przyznając, że grupa RWE nie miała takich wiarygodnych i dostępnych danych liczbowych.
- 236 W czwartej kolejności skarżące nie twierdzą wprost, że wartość sprzedaży uwzględniona przez Komisję za lata kalendarzowe 1999–2001 w odniesieniu do wosków parafinowych i gaczu parafinowego jest błędna. Wskazują one jedynie na to, że działalność w zakresie „wosków parafinowych” dawnej spółki Dea Mineraloel przyniosła średnio w latach gospodarczych od 1998–1999 do 2000–2001 przychody wynoszące około 18,2 mln EUR oraz że kwota ta jest o około 280 000 EUR niższa od kwoty oszacowanej przez Komisję. Argument ten nie może jednak wykazać błędu popełnionego przez Komisję, gdyż dane przekazane przez skarżące dotyczą lat gospodarczych od 1998–1999 do 2000–2001, a nie lat kalendarzowych uwzględnianych konsekwentnie przez Komisję w zaskarżonej decyzji. Ponadto z danych liczbowych przekazanych przez skarżące w pkt 130 skargi wynika, że wartość sprzedaży wosków parafinowych w roku gospodarczym 1998–1999 wynosiła 16 304 000 EUR, zaś w roku gospodarczym 1999–2000 – 19 543 000 EUR. W roku gospodarczym 2000–2001 wartość sprzedaży wosków parafinowych wynosiła 18 677 000 EUR. Zrozumiałe jest zatem, że różnicę w wysokości 280 000 EUR należy wytłumaczyć faktem, iż okres wybrany przez skarżące obejmował drugą połowę roku 1998, w której wartość sprzedaży była niższa niż wartość sprzedaży uzyskana w drugiej połowie roku 2001, która jednak nie została ujęta w obliczeniu skarżących.

- 237 W piątej kolejności skarżące nie mogą skutecznie zarzucać Komisji, że ta nie uzupełniła danych dostarczonych przez Shella ich częściowymi danymi i ich szacunkami. W przypadku bowiem gdy Komisja posiada kompletne, spójne i wiarygodne dane ze źródła, do którego skarżące same odsyłają w odniesieniu do części danych, instytucja ta nie może być zobowiązana do ich połączenia z danymi z innego źródła, które zostały obliczone na podstawie innej metodologii i których kompatybilność nie jest zatem pewna.
- 238 W konsekwencji należy oddalić zastrzeżenie skarżących oparte na uwzględnieniu danych liczbowych odnoszących się do wartości sprzedaży dostarczonych przez Shella.
- 239 Wobec powyższego należy oddalić część drugą zarzutu trzeciego.

W przedmiocie części trzeciej, opartej na naruszeniu zasady równego traktowania i wytycznych z 2006 r.

- 240 Skarżące zauważają, że przy ustalaniu kwoty podstawowej grzywny, która została na nie nałożona, Komisja oparła się na średnim obrocie z lat 1999–2001, podczas gdy w przypadku Shella uwzględniono średni obrót z lat 2002–2004 (w odniesieniu do wosków parafinowych) i 2001–2003 (w odniesieniu do gaczu parafinowego). Ta różnica w obliczeniu doprowadziła do naruszenia zasady równego traktowania w dwóch aspektach.
- 241 Z jednej strony skarżące przypominają, że zostały pociągnięte do odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez spółki Dea Mineraloel i Shell & Dea Oil w okresie od 3 września 1992 r. do 30 czerwca 2002 r. Shell został pociągnięty do odpowiedzialności za wspomniane naruszenie w tym samym okresie oraz ponadto także za naruszenie popełnione przez spółki będące następcami prawnymi Shell & Dea Oil za cały okres od 3 września 1992 r. do 17 marca 2005 r. Niemniej z powodu różnicy w okresie odniesienia kwota podstawowa grzywny obliczona dla Shella była zdaniem skarżących niższa niż taka kwota ustalona dla RWE, nawet jeśli okres udziału w kartelu był dłuższy o prawie trzy lata w przypadku Shella. Takie ustalenie kwoty podstawowej grzywny jest w przekonaniu skarżących „dyskryminacyjne”.
- 242 Z drugiej strony nierówne traktowanie skarżących i Shella w okresie ich wzajemnego zaangażowania w przedsiębiorstwie Shell & Dea Oil, czyli w okresie od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r., jest także ewidentne. Podstawowa kwota grzywny przypadająca prorata temporis na skarżących za ten okres wynosiła 1,6 mln EUR. W przypadku Shella było to mniej niż 1,2 mln EUR, chociaż nałożono na niego solidarnie grzywnę z powodu tego samego naruszenia popełnionego przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil, jak wynika z motywu 530 zaskarżonej decyzji.
- 243 Zdaniem skarżących gdyby Komisja ustaliła – tak jak w przypadku Shella – kwotę podstawową grzywny nałożonej na nie na podstawie średniego obrotu z lat 2002–2004 w odniesieniu do wosków parafinowych oraz średniego obrotu z lat 2001–2003 w odniesieniu do gaczu parafinowego, doszłaby ona do kwoty około 24,93 mln EUR oraz ceteris paribus do grzywny w wysokości 29,92 mln EUR. Odpowiadałoby to w przybliżeniu kwocie grzywny wynikającej z obliczenia dokonanego na podstawie średniego obrotu z lat gospodarczych od 1992–1993 do 2000–2001. Wobec tego skarżące stoją na stanowisku, iż jedynie ustalenie właściwego obrotu na podstawie średniego obrotu z lat gospodarczych od 1992–1993 do 2000–2001 jest zgodne z wytycznymi z 2006 r. i z zasadą równego traktowania.
- 244 W pierwszej kolejności w odniesieniu do ogólnego zastrzeżenia skarżących opartego na zastosowaniu okresu odniesienia zamiast obliczenia kwoty podstawowej grzywny dokonanego na podstawie wartości sprzedaży odnoszących się do każdego z lat naruszenia należy odesłać do rozważań przedstawionych w pkt 216–225 powyżej. Wynika z nich, że Komisja była uprawniona do ustalenia wartości sprzedaży na podstawie okresu odniesienia, z którego wynikają dane liczbowe odnoszące się do wszystkich zainteresowanych przedsiębiorstw, które to dane są w jak największym stopniu porównywalne, chyba że przedsiębiorstwo wykaże, iż wartość sprzedaży, jaką uzyskało ono w trakcie okresu odniesienia, nie

świadczy – z powodów właściwych tylko dla tego przedsiębiorstwa – o jego prawdziwym rozmiarze i sile ekonomicznej ani o skali popełnionego przez nie naruszenia. Skarżące nie wykazały jednak, że taka sytuacja miała miejsce w niniejszym przypadku.

- 245 W drugiej kolejności nie trzeba badać naruszenia zasady równego traktowania w odniesieniu do okresu istnienia wspólnego przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil, gdyż w zaskarżonej decyzji Komisja nie przedstawiła okoliczności wystarczających do przypisania skarżącym odpowiedzialności za jego działania (zob. pkt 130 powyżej).
- 246 W trzeciej kolejności należy zbadać zastrzeżenie skarżących oparte na okoliczności, że nawet jeśli kwota podstawowa grzywny dla Shella była oparta na tym samym naruszeniu popełnionym przez tę samą spółkę co w ich przypadku i nawet jeśli okres udziału Shella w naruszeniu był dłuższy niż okres udziału skarżących w naruszeniu, to kwota podstawowa grzywny obliczona dla Shella była niższa (30 mln EUR) od takiej kwoty obliczonej dla skarżących (31,2 mln EUR).
- 247 Należy przypomnieć, że fakt, iż kwota podstawowa grzywny ustalona dla skarżących była wyższa od takiej kwoty ustalonej dla Shella, jest związany wyłącznie z tym, że okres odniesienia był różny. Średnia roczna wartość sprzedaży spółki Shell Deutschland Oil w okresie od 2002 r. do 2004 r. w przypadku wosków parafinowych oraz w okresie od 2001 r. do 2003 r. w przypadku gaczu parafinowego była niższa niż średnia wartość sprzedaży spółki Dea Mineraloel w okresie od 1999 r. do 2001 r.
- 248 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przy ustalaniu kwoty grzywien Komisja musi przestrzegać zasady równego traktowania, w myśl której zakazane jest traktowanie podobnych sytuacji w odmienny sposób oraz odmiennych sytuacji w jednakowy sposób, chyba że takie traktowanie jest obiektywnie uzasadnione (wyrok Sądu z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych T-236/01, T-239/01, od T-244/01 do T-246/01, T-251/01 i T-252/01 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1181, pkt 219).
- 249 Trybunał orzekł co prawda, po pierwsze, że posłużenie się rokiem odniesienia wspólnym dla wszystkich przedsiębiorstw, które uczestniczyły w tym samym naruszeniu, daje każdemu przedsiębiorstwu pewność zostania potraktowanym w taki sam sposób jak inne, ponieważ sankcje zostają określone w jednakowy sposób, a po drugie, że wybór roku odniesienia stanowiącego część okresu naruszenia pozwala ocenić rozmiar popełnionego naruszenia na podstawie rzeczywistej sytuacji gospodarczej istniejącej w tamtym okresie (wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-196/99 P Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. I-11005, pkt 129).
- 250 Niemniej nie wynika stąd, że wybór wspólnego okresu odniesienia stanowi jedyny środek ustalenia sankcji w sposób zgodny z zasadą równego traktowania. W szczególności Komisja może zgodnie z prawem uwzględnić okoliczność, że dla danego przedsiębiorstwa wspólny rok odniesienia wykracza poza przyjęty w jego przypadku okres naruszenia i w związku z tym nie stanowi użytecznego wskaźnika indywidualnej wagi tego przedsiębiorstwa w popełnieniu naruszenia. Wobec tego Komisja może wziąć pod uwagę jego obrót dotyczący roku innego niż wspólny rok odniesienia, pod warunkiem że obliczenie kwoty podstawowej grzywny wobec różnych członków kartelu pozostaje spójne i obiektywnie uzasadnione.
- 251 W niniejszym przypadku Komisja, uwzględniając średnią roczną wartość sprzedaży z ostatnich trzech lat udziału w naruszeniu, zastosowała jednolite kryterium do wszystkich członków kartelu w sposób obiektywny właśnie po to, by zachować równe traktowanie uczestników.
- 252 Ponadto należy stwierdzić, iż spadek wartości sprzedaży, którego skutkiem było, że kwota podstawowa grzywny ustalona dla Shella była niższa od kwoty podstawowej grzywny dla RWE, nastąpił w okresie od 2002 r. do 2004 r. W odniesieniu do sześciu pierwszych miesięcy tego okresu rzeczywiste wywieranie przez RWE decydującego wpływu na przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil nie zostało udowodnione. Jeśli

chodzi o pozostałe dwa lata i dziewięć miesięcy, nie ulega wątpliwości, że spółki Shell Deutschland Oil i Shell Deutschland Schmierstoff funkcjonowały w sposób całkowicie niezależny w stosunku do RWE. Komisja słusznie zatem uznała, że skarżące nie powinny czerpać korzyści z tego, że wkład Shella w kartel utracił na znaczeniu gospodarczym pod koniec, gdy skarżące już w nim nie uczestniczyły, zwłaszcza w świetle okoliczności, że w okresie ich udziału w naruszeniu wartość sprzedaży skarżących na rynkach objętych kartelem miała stałą tendencję wzrostową.

- 253 Wobec powyższego należy dojść do wniosku, że okoliczność, iż kwota podstawowa grzywny obliczona dla skarżących jest wyższa od kwoty podstawowej grzywny obliczonej dla grupy Shell, jest związana tylko i wyłącznie z tym, że wartość sprzedaży zrealizowanej na rynkach objętych kartelem znacznie spadła po przejęciu spółki Dea Mineraloel przez Shella. Jako że skarżące znajdowały się zatem w innej sytuacji niż Shell w odniesieniu do istotnego dla ustalenia kwoty grzywny aspektu, ich zastrzeżenie oparte na nierównym traktowaniu należy oddalić.
- 254 W każdym razie w ramach wykonywania przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania Sąd stoi na stanowisku, że w świetle wszystkich okoliczności faktycznych i prawnych sprawy kwota podstawowa grzywny ustalona przez Komisję prawidłowo odzwierciedla wagę i czas trwania naruszenia popełnionego przez spółkę Dea Mineraloel.
- 255 W świetle całości powyższych rozważań należy oddalić także część trzecią zarzutu trzeciego i w związku z tym zarzut trzeci w całości.

4. W przedmiocie nieograniczonego prawa orzekania i ustalenia ostatecznej kwoty grzywny

- 256 Należy przypomnieć, że kontrola zgodności z prawem decyzji wydanych przez Komisję została dopełniona przez przysługujące sądom Unii nieograniczone prawo orzekania przyznane im w art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 zgodnie z art. 229 WE. Prawo to, poza zwykłą kontrolą zgodności sankcji z prawem, upoważnia sąd do zastąpienia oceny Komisji własną oceną i w konsekwencji do uchylenia, zmniejszenia lub podwyższenia nałożonej grzywny lub okresowej kary pieniężnej. Kontrola przewidziana traktatami oznacza zatem – zgodnie z wymogami zasady skutecznej ochrony sądowej zawartej w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – że sąd Unii sprawuje kontrolę pod względem zarówno prawnym, jak i faktycznym oraz że ma prawo do oceny dowodów, stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji i do zmiany wysokości grzywien (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 8 lutego 2007 r. w sprawie C-3/06 P Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1331, pkt 60–62; wyrok Sądu z dnia 21 października 2003 r. w sprawie T-368/00 General Motors Nederland i Opel Nederland przeciwko Komisji, Rec. s. II-4491, pkt 181).
- 257 Do Sądu, w ramach wykonywania przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania, należy zatem przeprowadzenie w dniu, w którym wydaje on orzeczenie, oceny, czy na stronę skarżącą nałożono grzywnę, której kwota prawidłowo odzwierciedla wagę i czas trwania danego naruszenia, tak że grzywna ta jest proporcjonalna w świetle kryteriów określonych w art. 23 ust. 3 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-156/94 Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. II-645, pkt 584–586; z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-220/00 Cheil Jedang przeciwko Komisji, Rec. s. II-2473, pkt 93).
- 258 Należy jednak podkreślić, że wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie jest równoznaczne z kontrolą z urzędu, oraz przypomnieć, że postępowanie przed sądami Unii jest postępowaniem kontradiktoryjnym (ww. w pkt 162 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 64)
- 259 W niniejszym przypadku w celu wyliczenia kwoty grzywny nałożonej na skarżącą Komisja uwzględniła z tytułu wagi naruszenia 18% rocznej wartości sprzedaży wosków parafinowych oraz 15% rocznej wartości sprzedaży gaczu parafinowego. Obliczone w ten sposób kwoty zostały pomnożone, ze względu na czas trwania naruszenia, przez 10 w odniesieniu do wosków parafinowych i przez 5

w odniesieniu do gaczu parafinowego. W sumie, wraz z „opłatą za wejście” zastosowaną z powodu wagi naruszenia, która to opłata także wynosiła 18% wartości sprzedaży wosków parafinowych i 15% wartości sprzedaży gaczu parafinowego, Komisja zastosowała współczynniki w wysokości 11 do wosków parafinowych i w wysokości 6 do gaczu parafinowego.

- 260 Należy przypomnieć, że udział skarżących w naruszeniu nie został udowodniony w odniesieniu do okresu od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r. oraz że należy stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w odniesieniu do tego okresu w zakresie, w jakim decyzja ta dotyczy skarżących (zob. pkt 130 powyżej). Po odliczeniu tego okresu od czasu trwania udziału skarżących w naruszeniu należy zatem obniżyć współczynniki zastosowane przez Komisję z 11 do 10,5 w przypadku wosków parafinowych i z 6 do 5,5 w przypadku gaczu parafinowego.
- 261 Ustalony w powyższy sposób współczynnik pozostaje bez uszczerbku dla wyniku nowej analizy, jaką Komisja ewentualnie przeprowadzi w związku z wydaniem niniejszego wyroku co do możliwości przypisania skarżącym naruszenia popełnionego przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil.
- 262 Ponadto w odniesieniu do części grzywny nałożonej za okres od 3 września 1992 r. do 2 stycznia 2002 r. Sąd w ramach wykonywania przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania stoi na stanowisku, że kwota grzywny nałożonej na skarżące jest odpowiednia ze względu na wagę i czas trwania popełnionego naruszenia.
- 263 Z uwagi na powyższe rozważania kwota grzywny zostaje ustalona na 35 888 562 EUR.

W przedmiocie kosztów

- 264 Zgodnie z art. 87 § 3 regulaminu postępowania przed Sądem w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron Sąd może postanowić, że koszty zostaną rozdzielone albo że każda ze stron poniesie własne koszty.
- 265 W niniejszym przypadku Sąd uwzględnił tylko część drugą zarzutu pierwszego skarżących. W konsekwencji kwota nałożonej na nie grzywny została zmniejszona o 4,1%. W związku z tym słuszna ocena okoliczności sprawy wymaga, aby skarżące pokryły cztery piąte własnych kosztów oraz cztery piąte kosztów poniesionych przez Komisję. Komisja pokryje zaś jedną piątą własnych kosztów i jedną piątą kosztów poniesionych przez skarżące.

Z powyższych względów

SĄD (trzecia izba)

orzeka, co następuje:

- 1) **Stwierdza się nieważność art. 1 decyzji Komisji C(2008) 5476 wersja ostateczna z dnia 1 października 2008 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 [WE] oraz w art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39.181 – Woski do świec) w zakresie, w jakim Komisja Europejska stwierdziła w niej, że RWE AG i RWE Dea AG uczestniczyły w naruszeniu po dniu 2 stycznia 2002 r.**
- 2) **Kwotę grzywny nałożonej na RWE AG i na RWE Dea AG ustala się na 35 888 562 EUR.**
- 3) **W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.**
- 4) **Komisja pokrywa jedną piątą własnych kosztów i jedną piątą kosztów poniesionych przez RWE AG i RWE Dea AG. RWE AG i RWE Dea AG pokrywają cztery piąte własnych kosztów i cztery piąte kosztów poniesionych przez Komisję.**

Czúcz

Labucka

Gratsias

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 10 lipca 2014 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności powstania sporu i zaskarżona decyzja	2
1. Postępowanie administracyjne i wydanie zaskarżonej decyzji	2
2. Struktura grupy RWE i wspólnego przedsiębiorstwa Shell & Dea Oil	4
Przebieg postępowania i żądania stron	5
Co do prawa	5
1. W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na błędnym zdaniem skarżących stwierdzeniu istnienia jednostki gospodarczej między nimi a spółką Dea Mineraloel lub przedsiębiorstwem Shell & Dea Oil ⁷	6
Uwagi wstępne ⁸	6
W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej przypisania skarżącym odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel (okres przed dniem 2 stycznia 2002 r.) ¹⁰	7
W przedmiocie zaskarżonej decyzji ¹⁰	7
W przedmiocie domniemania istnienia jednostki gospodarczej między spółką zależną i jej jedyną spółką dominującą ¹¹	8
W przedmiocie argumentów skarżących dotyczących obalenia domniemania ¹³	10
– W przedmiocie autonomii operacyjnej spółki Dea Mineraloel ¹³	10
– W przedmiocie braku wpływu na działalność dotyczącą wosków parafinowych i niewielkiego procentu sprzedaży tych produktów w obrotach spółki Dea Mineraloel ¹⁵	11
W przedmiocie domniemanej odpowiedzialności bez winy skarżących ¹⁷	13
W przedmiocie części drugiej, dotyczącej przypisania skarżącym odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez Shell & Dea Oil (okres od 2 stycznia do 30 czerwca 2002 r.)	14
Argumenty stron	16
W przedmiocie wspólnej kontroli i wspólnego wywierania decydującego wpływu na zachowanie handlowe wspólnego przedsiębiorstwa	19
W przedmiocie zasadności stwierdzenia Komisji dotyczącego przypisania RWE i Shellowi odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil	21
2. W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na niezastosowaniu do skarżących komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. ³³	23
W przedmiocie części pierwszej, opartej na nierozciągnięciu na skarżące korzyści związanych z wnioskiem o współpracę złożonym przez Shella ³³	24
W przedmiocie zaskarżonej decyzji ³³	24

W przedmiocie zastrzeżenia pierwszego, opartego na nierozciągnięciu zwolnienia z grzywny przyznanego Shellowi, jeśli chodzi o naruszenie popełnione przez spółkę Dea Mineraloel34.....	24
W przedmiocie zastrzeżenia drugiego, opartego na nierozciągnięciu zwolnienia z grzywny przyznanego Shellowi w odniesieniu do naruszenia popełnionego przez przedsiębiorstwo Shell & Dea Oil38	27
W przedmiocie części drugiej, opartej na prawie skarżących do całkowitego zwolnienia z grzywny lub znaczącego obniżenia kwoty grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r.38	28
W przedmiocie części trzeciej, opartej na naruszeniu prawa do obrony skarżących	30
3. W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego ustalenia obrotów wziętych pod uwagę do celów obliczenia kwoty grzywny nałożonej na skarżące	31
W przedmiocie części, pierwszej opartej na niewystarczającym uzasadnieniu zaskarżonej decyzji w odniesieniu do obliczenia wartości sprzedaży skarżących43	31
W przedmiocie zastrzeżenia pierwszego, opartego na niewystarczającym uzasadnieniu zaskarżonej decyzji w odniesieniu do wyboru średniej wartości sprzedaży z ostatnich trzech lat udziału w naruszeniu44	32
W przedmiocie zastrzeżenia drugiego, opartego na niewystarczającym uzasadnieniu zaskarżonej decyzji w odniesieniu do ustalenia wartości sprzedaży46	33
W przedmiocie części drugiej, opartej na naruszeniu zasady proporcjonalności i rozporządzenia nr 1/2003 przy ustalaniu kwoty grzywny nałożonej na skarżące49	35
W przedmiocie wyboru okresu odniesienia (lata kalendarzowe 1999–2001)49	35
W przedmiocie uwzględnienia danych liczbowych dostarczonych przez Shella52	37
W przedmiocie części trzeciej, opartej na naruszeniu zasady równego traktowania i wytycznych z 2006 r.	39
4. W przedmiocie nieograniczonego prawa orzekania i ustalenia ostatecznej kwoty grzywny.....	41
W przedmiocie kosztów	42